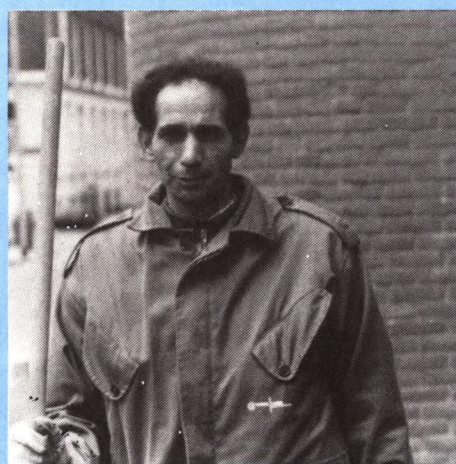

MO

mededelingen opbouwwerk

BANENPOOLS

■
ervaringen experimenten
additionele arbeid
voor langdurig werklozen
■

■
oratie dr. C. de Wit

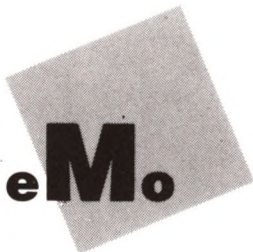
OVER DE REDE VAN HET OPBOUWWERK

■
opbouwwerk bij
buurtbeheer: partner
van alle partijen

■
buurtbeheer
op het platteland:
leefbaarheidsprojecten
Oost-Groningen
■

no. **82**

MAART 1990 - 9E JAARGANG

MeMo

- 3:** Oratie dr. C. de Wit: "Over de rede van het opbouwwerk"
- 7:** Van experiment additionele arbeid (EAA) naar banenpool
- 8:** De Ploeg-Cool
- 11:** Wethouder Brok (Nijmegen): "Experiment is tijdelijke regeling bij gebrek aan werk voor iedereen"
- 12:** Opnieuw aan het werk in Oud West
- 13:** Werkconferentie Banenpools 40+
- 13:** Ervaringen van Rotterdams buurthuiswerk
- 14:** Evaluatie-onderzoek EAA
- 14:** Meester Bras
- 15:** Buurtmeijer over additionele banen in collectieve sector: "Tezijntijd komt de vraag of de banen 'gewit' moeten worden"
- 17:** De beste jaarverslagen op maatschappelijk terrein
- 17:** Nieuwe bestuursleden Landelijk Platform Opbouwwerk
- 18:** Prijsvraag bewonersinbreng bij stedelijke vernieuwing
- 18:** Leergang milieuveilig wonen
- 19:** Opbouwwerk bij buurtbeheer: partner van alle partijen
- 21:** Voorlichting door patiëntenorganisaties
- 21:** Nogmaals patiëntenbelangenondersteuning in Overijssel
- 22:** Leefbaarheidsprojecten in Bellingwedde
- 32:** Relatieverbeteringsproject in Haagse Laakkwartier

- 32:** Verslag conferentie "Kop op Zuid"
- 34:** Studie en onderzoek: Van volksbuurt tot stadswijk; Arbeidsongeschiktheid en reïntegratie
- 35:** Berichten uit de werkplaatsen: Onderzoek naar sociale elektronische dienstverlening
- 36:** Berichten uit de werkplaatsen: Een Apeldoorns informatienetwerk; Sociale veiligheid

M.O. is een mededelingenblad van, voor en over lokale opbouwwerkpraktijk. Het verschijnt tenminste 10 maal per jaar: zes gewone en vier themanummers.

Samenstelling: Luc Boss, Greet Hettinga, Charlotte Krop (eindredactie), Wil van de Leur, Jolanda Tabak.

Basislayout: Kloek Design Houten.
Druk: Stimo Meteren

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 52,- voor het 1e en f 48,- voor het 2e en volgende abonnement. Losse nummers kosten f 6,50, themanummers f 8,25, exclusief porto.

Opzeggingen van abonnementen schriftelijk vóór 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Redactie en administratie:
Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag,
tel. 070-3804431.

ISSN: 0168-06SX

Veel aandacht in dit nummer voor de Experimenten Additionele Arbeid voor langdurig werklozen, die met succes in Rotterdam, Nijmegen en Dordrecht worden uitgevoerd en nu al lijken te worden ingehaald met de invoering van banenpools 'in de breedte'.

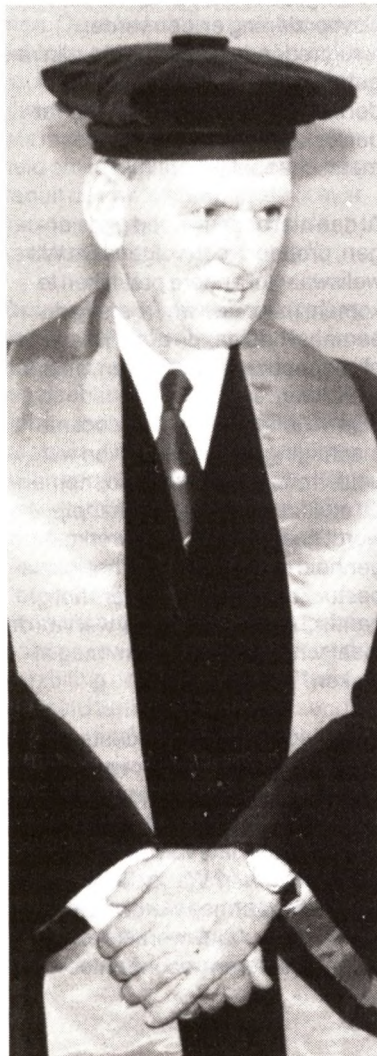
Cees de Wit aanvaardde op 16 maart jl. in het openbaar het ambt van bijzonder hoogleraar in de Wetenschappelijke Grondslag van het Opbouwwerk; in deze MO een samenvatting van zijn oratie "Over de rede van het opbouwwerk".

Verder komt in dit nummer uitgebreid 'buurtbeheer' aan bod. Joop Versteegen gaat in op de betrokkenheid van bewoners en de rol van opbouwwerk bij buurtbeheer. Buurtbeheer op het platteland vormt het onderwerp van een artikel van Johan Brongers e.a. over leefbaarheidsprojecten in Bellingwedde. ■

Over de rede van het opbouwwerk

"Participation should be seen as a basic precondition and a keystone for the effective functioning of a democracy." Met dit citaat van dr. Gradus Hendriks (1977) begon Cees de Wit zijn oratie "Over de rede van het opbouwwerk", toen hij op 15 maart jl. in het openbaar het ambt van bijzonder hoogleraar aanvaardde.

De bijzondere leerstoel in de "Wetenschappelijke grondslag van het Opbouwwerk" is verbonden aan de Faculteit der Wijsbegeerte van de Erasmus Universiteit te Rotterdam. Het initiatief tot de instelling van de

leerstoel werd zo'n drieënhalf jaar geleden genomen door het Landelijk Platform Opbouwwerk, die daartoe de Dr. Gradus Hendriks Stichting in het leven riep, vernoemd naar de oud directeur-generaal Maatschappelijke Ontwikkeling van WVC. Deze stichting verzette veel voorbereidend werk, trad in overleg met de Erasmus Universiteit en wist de financiering van de leerstoel rond te krijgen door bijdragen van het Rotterdamse bedrijf Van den Bergh en Jurgens, een RK Kloosterorde, de gemeentebesturen van Rotterdam en Den Haag, het Landelijk Platform Opbouwwerk en een groot aantal opbouwwerkinstellingen en organisaties.

In juni 1989 kon dr. ing. C. de Wit worden benoemd, oud architect en verbonden aan de vakgroep Stadsstudies van de Rijksuniversiteit Utrecht.

De rede(n) van het opbouwwerk

Dat opbouwwerk als "irrigatiedeskundigheid" nuttig kan zijn na wat Adriaansens en Zijdeveld in 1981 "de erosie van het middenveld" hebben genoemd, niet zonder betrokkenheid en verbetering van de professionaliteit kan en dat wetenschapsontwikkeling daarbij een rol kan spelen is iets dat voor Cees de Wit niet als een paal boven water staat, maar wel het baken waarop hij koers wil zitten bij het hardop nadenken over de rede (met en zonder 'n') van het opbouwwerk als beroep in onze moderne geïndividualiseerde maatschappij.

In een verantwoording van zijn invalshoek m.b.t. opbouwwerk en wetenschap stelt De Wit weliswaar enigszins behept te zijn met pragmatisme (getuige ook zijn instemmend citeren van Hendriks), maar denkt dat we er met pragmatisme alleen niet zijn als we democratie zeggen en we vrijheid, kansgelijkheid en solidariteit graag en duurzaam zien werken.

"Immers, weten dat iets werkt of niet werkt, is nog geen weten hoe iets

werkt, voor wie het werkt of aan het werk is te krijgen. Het pragmatisme is – we zien het bij het regelen van sociale zekerheden en het ombuigen van consumentisme – een noodzakelijke, maar op zich onvoldoende voorwaarde voor denken en doen. De opgave is verder te kijken dan pragmatisme of vage ideologische noties alleen, ook bij het opbouwwerk."

Volgens De Wit heeft opbouwwerk in veel gevallen niet gewerkt, of niet goed gewerkt door niet professioneel handelen, door slecht opgeleiden, of door omstandigheden en door geklungel van structuurvullers met georganiseer ter wille van het georganiseer. Van die fouten valt veel te leren en is ook geleerd.

Uit eigen observaties en evaluaties van anderen weet De Wit dat iets als opbouwwerk democratisch functioneren, emancipatie en ontplooiing kan bevorderen door participatie, solidariteit en zelfwerkzaamheid. Dit kan door in de context van concrete projecten er een uitwerking en methodische steun aan te geven. Het is die lijn van het beperkte succes die De Wit verder wil uitwerken. "Dan spreek ik over het betere vakwerk dat gepaard aan een enorme inzet, aan professionele verhouding tussen betrokkenheid en distantie, die heeft geleid tot resultaten die er zijn mogen, ofschoon ze nog altijd beter hadden gekund. Het vernieuwde Rotterdam of delen van Den Haag, Den Helder, Leeuwarden en Tilburg bijvoorbeeld zouden er bepaald anders hebben uitgezien als er geen actieve bewoners, ondersteund door opbouwwerkers en gemeentelijke faciliteiten zouden zijn geweest. Naar mijn mening is opbouwwerk moeilijk werken en worden er maar beperkte resultaten geboekt. Het is geen wetenschap, maar er valt wel over te theoretiseren."

Modernisering en achterstand

De modernisering van de samenleving voltrekt zich onstuitbaar volgens De Wit. Daarbij worden technologische vernieuwing en economische groei vooral als vrij belangrijke en vrij zelfstandige krachten van de modernisering en nauwelijks als mensenwerk gezien. Het voortbestaan van de steden bijvoorbeeld lijkt verbonden met verdere investeringen, technologische ontwikkelingen en de bijbehorende sociaal-culturele veranderingen op weg naar een nieuwe tijd. Het blijft de vraag hoe daar zo mee om te gaan dat het uitgangspunt van elke democratie, namelijk dat van een actief participerende bevolking, kan worden gerealiseerd.

Terugblikkend stelt De Wit dat de toenmalige moderne industriële maatschappij goeddeels 'maakbaar' bleek te zijn. Niet zoals ieder zich dit vanuit zijn eigen positie had voorgesteld, maar toch. "Bij de huidige hervorming van de verzorgingsstaat mag dan de nodige scepsis over de maakbaarheid bestaan, het kan niet worden ontkend dat bepaalde ideeën uit de achttiende en negentiende eeuw realiteit zijn geworden. Wie nu naleest wat Montesquieu, Bentham, Fourier, Owen en anderen toen reeds formuleerden over de samenhang tussen maatschappelijke verschijnselen, lust, last en hedonistische berekening, publieke en private dilemma's, kortere werktijden, veranderde huishoudentypes, de scholing van brede lagen van de bevolking, de verbetering van huisvestingssituaties, de sociale zekerheid, en de convergentie tussen liberalisme en socialisme valt van de ene verbazing in de andere, temeer als men geen determinist is."

"Ondanks de toenmalige conservatieve weerstanden en die verbonden met de utopie-kritiek van het wetenschappelijk socialisme van Marx zijn de maatschappijen van toen ver-

nieuwd. Uiteraard kwamen de maatschappelijke verhoudingen ook onder druk door industrialisering en nieuwe arbeidsverdelingen, maar het kan niet worden ontkend dat via ideologie-ontwikkeling en organisatievorming van actieve zelfbewuste mensen via de sociale kwestie een doorslaggevende bijdrage aan de sociale vernieuwing van toen is geleverd, ook in Nederland."

Nu, volgens De Wit, opnieuw de maatschappelijke verhoudingen zodanig zijn ontwikkeld dat de communicatie tussen bestuur en bestuurders stagneert, wordt in regeringskringen gesproken van een nieuwe sociale kwestie, waarbij niet alleen de maatschappelijke verhoudingen en de gezondheid, maar ook de produktiviteit, de sociale veiligheid en de leefbaarheid in het geding zijn. De Wit daarover: "Het is curieus te constateren dat ondanks de beschikbaarheid van andere denkmodellen (zoals 'Grenzen aan de groei' van Enzensberger en het concept van de 'risico-maatschappij' van U. Beck), de maatschappelijke vormgeving opnieuw en voor de vierde keer wordt geïnspireerd door een archaisch moderniseringsmodel."

Na een beschrijving van het 'moderniseringsdenken' in de eerste, tweede en derde industriële revolutie, stelt De Wit dat in het huidige denken over modernisering de betekenis van het solidariseringsbelang wordt onderschat. Er bestaat ook maar een smalle machtsbasis voor, gegeven de wereldwijde koppeling van modernisering en individualisering. Bovendien is er de moeizame vormgeving van het solidariseren.

De Wit: "Men koestert beelden uit het verleden in de stellige overtuiging dat er een toekomst voor is weggelegd. Verruiming van de marktsector door inperking van de collectieve sector, versterking van de winstcapaciteit van bedrijven en stedelijke revitalisatie, zijn de voertuigen van de economische groei. De aanslagen van de techniek op het milieu worden met meer techniek bestreden. Benadrukking van het particulier initiatief en de individuele verantwoordelijkheid van de burger zijn centrale aandachtspunten. Heroriëntatie op onderwijs en wetenschap, bezuinigingen op welzijn, gezondheidszorg en volkshuisvesting, de sociale zekerheid als basisvoorziening en een verder terugtrekkende rijksoverheid, zijn regelrechte kenmerken van het moderniseringsmodel dat steeds verder loskomt van de maatschappelijke praktijk."

Al dan niet door de nood gedwongen, probeert men volgens De Wit weliswaar tot andere praktijken te komen, maar hoe weerbarstig de eenmaal bestaande praktijk is weet elke opbouwwerker al jaren, en die niet alleen.

"De nationale overheid treedt na machtiging tot bundeling van wat geldstromen terug en de toenemende multiculturele maatschappij wordt goeddeels zonder werkgelegenheid overgelaten aan het lokale bestuur dat met de inwoners het gigantische en moeilijke karwei van de maatschappelijke opbouw mag afmaken."

Regering en andere medestanders van modernisering zijn overwegend druk bezig om de zonzijde van de markt op te zoeken, aldus de Wit, maar wat zijn daarvan de sombere schaduwzijden? Wat is de lokale praktijk? Waarmee wordt men, achterblijvers, opbouwwerkers en gemeentebesturen geconfronteerd?

De lange opsomming die hij geeft, valt samen te vatten als leidend tot non-participatie en non-emancipatie, uiteindelijk resulterend in mensen die zich niets van hun omgeving aantrekken, of dit nu het milieu, de overheid of de burens betreft.

Natuurlijk gebeuren er volgens De Wit ook leuke dingen op lokaal niveau, zoals nieuw werk in automatisering, etnisch ondernemerschap, relatieve succes-stories als De Visbuurt in Den Helder, Den Bosch-Oost, de verbeterde oude wijken in Rotterdam, diverse buurten in Tilburg, Deventer, Haarlem, het Laakkwartier-Noord en de Schilderswijk in Den Haag of Oudwijk in Utrecht om maar een paar bekende te noemen. Deze beschrijvingen beogen echter niet, of zijn zelden bij machte het dominante denken over modernisering en individualisering naar iets meer onderlinge aansprakelijkheid om te buigen. "Daar weet men vanuit de opbouwwerkpraktijk over mee te praten, maar dit is wel de kern van sociale vernieuwing."

Opbouwwerk in ontwikkeling

In de geschiedenis van de moderne geïndustrialiseerde Nederlandse maatschappij verschijnt ergens het opbouwwerk in de maatschappelijke arena. De Wit laat in het midden wanneer. Rond de jaren vijftig krijgt het eerste vak zijn eerste vorm. Begrippen als "sociale planning", "community organization", "community development" en "community action" worden geïmporteerd en lijden schipbreuk op de verzuiling om vervolgens geherformuleerd terug te keren. Een eenduidig concept komt daar niet uit. Rond 1955 verwijst o.a. Groenman de dorpse wijkgedachte als organisatieprincipe naar het rijk der fabelen. Peper rekent in 1977 af met het aanschurken van opbouwwerk tegen de sociale planning, de mythe van de non-directieve methode, alsmede de abstractheid van de doelen.

De Wit: "Het opbouwwerk ging toch door en het beeld van de wereldverbeteraar was geschetst. Met overheidssubsidie en onder begeleiding van het agogisch jargon ging menig opbouwwerker en cultureelwerker voldoen aan het Blokker-karikatuur. Een weinig gearticuleerd beroep dat toen door de opbouwwerkers zelf ook heel aardig werd geschetst met de kleren van de keizer: "Opbouwwerk is prachtig, maar als je goed kijkt zie je niks."

Wie intussen wel de achterblijvers bij de modernisering moest helpen greep op het dagelijkse leven te krijgen en de erosie van het maatschappelijk midden moesten keren

bouwwerk (het directieve of non-directieve in de methodiek) is beslecht met een acceptatie van een gerichte advisering. Maar, een verdere theoretische doordenking is nog niet echt sprake."

Hij vindt het opbouwwerk professioneler geworden. Dat het maatschappelijk geaccepteerd wordt mag o.a. blijken uit het feit dat vóór de grote bezuinigingen er zo'n duizend opbouwwerkers waren en dat die er nu, volgens WVC, nog zijn, maar het zijn intussen wel andere.

De Wit: "Ook het betere vakwerk blijft groeien. Het gestage werk van het NIMO, de regionale werkplaatsen opbouwwerk, het Platform Op-

Maatschappelijke condities bepalen het handelen, maar ook omgekeerd

respectievelijk van zaad of levenswater moesten voorzien, was niet helder. De inertie in het opbouwwerk werd versterkt door rivaliserende of door elkaar heen gebruikte modellen en inzichten over pragmatisme, volwasseneneducatie, verbeeldingskracht en exemplarisch leren, de "political machine theory", ideeën over de "active society", de kritische theorie en de inzichten van de Franse actionisten.

In de jaren zeventig blijkt, aldus De Wit, bij de uitdaging van de stadsvernieuwing de wijkgedachte voor de bedreigde buurt toch als oproep-formule te gelden. Het opbouwwerk heeft daar zeer en minder gewaardeerde bijdragen aan geleverd. Vanuit de stadsvernieuwingspraktijk kon ook de theorievorming een stap verder komen. In de hedendaagse vraagstukken zien we dat de projectmatige aanpak in de stadsvernieuwing getransformeerd wordt naar het beheer van moeilijke woonsituaties, naar bijdragen aan scholing en arbeidsbemiddeling.

De Wit: "Het nodige is geleerd. Het debat over de dilemma's van op-

bouwwerk, beroepsorganisaties, regelmatige studiedagen, tijdschriften als Welzijnsweekblad en Mededelingen Opbouwwerk en sinds kort ook het geactualiseerde beroepsprofiel tonen geleidelijk aan wel de contouren van een volwassenwerksoort. Er zijn twee punten die nog aandacht behoeven: de opleiding en de theorievorming.

De Wit: "Volgens het beroepsprofiel is de herkomst van opbouwwerkers divers; onder andere het hoger onderwijs met applicatie-cursussen en de universiteit uit verschillende disciplines en met speciale opbouwwerk-toevoegingen. Op dit moment is er bij hogescholen en universiteiten nauwelijks een specialisatie die zich met opbouwwerk bezighoudt. Wat dat betreft kan er hier bij wijsbegeerte in Rotterdam een samenwerking met de hogescholen en met name met het LOCO van de Hogeschool Rotterdam e.o. wellicht zoiets ontstaan als een verkorte universitaire opleiding. Een studiepad,

gevormd door een selectieve aanvulling op de filosofie-studie door middel van bijvoorbeeld twee cursussen, één over samenlevingsopbouw en één over de grondslagen van het opbouwwerk, staat me hierbij voor de geest. Hiermee zou dan aan de kwaliteit van het onderwijs in het opbouwwerk een extra bijdrage worden geleverd en tegelijkertijd zou het opbouwwerk dan een rondje voorliggen op bijvoorbeeld organisatie-adviseurs. Immers, die kennen ook een instroom vanuit diverse niveaus en diverse disciplines. Maar, voor het zover is, moet er nog even wat gebeuren."

Wat de theorievorming betreft, haalt De Wit o.a. systeemtheoretische beschouwingen aan van Broekman, Schuyt en Dijkstra. "Ook op het niveau van de wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk wordt het menens," aldus De Wit, "in die zin sta ik hier niet toevallig." Overigens kritiseert hij deze theoriekeuze en kiest hij voor een handelings-theoretisch perspectief (daarover meer aan het eind van deze samenvatting).

Om uit te maken met welk type theorie het opbouwwerk het meest gediend is, kijkt De Wit in zijn oratie eerst nog wat concreter naar de inhoud van het werk.

De maatschappelijke probleemsituaties laten mensen in principe een driedig antwoord: 1. zelf het probleem oplossen door aanpassing of scholing. 2. men trekt zich terug, wordt apathisch of ziek en 3. men vindt steun in oplossingen via zelforganisatie en participatie. Bij het derde antwoord, bij zelforganisatie en coalitievorming, ligt een primaire taak van het opbouwwerk, bij het eerste een beperkte. Bij antwoord twee ligt een primaire taak voor zorginstanties.

In hoofdlijn heeft het beroep van opbouwwerker zich ontwikkeld in de richting van netwerk-organisator en onderhandelingsadviseur: enerzijds helpen organiseren, anderzijds helpen zaken doen met andere actoren in de samenleving. De kwaliteitseisen zijn hoog en de kern van het werk is diagnostiserend, organisatorisch, strategisch en educatief. Voor de hand ligt dan een vergelijking met een organisatie-adviseur. Er zijn echter essentiële verschillen: zo kan de klantengroep in een aantal gevallen wel de opdrachtgeversrol vervullen, maar is zij – door gebrek aan koopkracht zelden of nimmer de financier. En de (zelf)organisatie moet nog worden opgebouwd, terwijl de coördinatie van de activiteiten ad hoc wordt geregeld. Steeds is er een gebrek aan faciliteiten, tijd en interpretatiemogelijkheden. Tenslotte hoeft een organisatie-adviseur desgevraagd niet te zitten met plaatsvervangend handelen, terwijl dat voor de opbouwwerk-adviseur uit oogpunt van bevordering van zelfwerkzaamheid ronduit problematisch is.

Wetenschappelijke grondslag

Terugkomend op de theorie stelt hij dat bij het uitwerken van een wetenschappelijke grondslag van het opbouwwerk, wil uitgaan van een reële context van praktijkproblemen en een handelings-theoretische invalshoek. Daarbij staat het inzicht centraal dat maatschappelijke condities weliswaar mede-bepalend zijn voor het sociaal handelen, maar dat tevens het handelen deze condities bepaalt. Een centraal thema is dan ook de kloof tussen het dagelijks leven en de maatschappelijke instellingen of condities. De Wit wil proberen deze kloof, door vertalingen van concepten naar de praktijk te overbruggen.

In die kloof zou volgens sommigen door verandering van mentaliteit van de mensen en van het starre raamwerk van regelingen de sociale vernieuwing vorm moeten krijgen.

De Wit ziet van de mensen zelf en de regering niet zonder meer vernieuwing uitgaan. Vanuit de geïndividualiseerde verzorgingsmaatschappij is men nauwelijks risico belust en regeringen zijn vooruitziend regelend bezig met wat in het verleden niet vanzelf in goede banen kwam. Meer verwacht hij van maatschappelijke experimenten op kleine schaal, waar een voorbeeldwerking vanuit kan gaan. Vanuit het opbouwwerk is vaak op de noodzaak van vernieuwing gewezen, maar hij staat niet te juichen bij iets wat prof. Schuyt de legitimatie van de economische revitalisatie noemde. Het opbouwwerk doet er verstandig aan pas in te haken op concrete experimenten als er een beleid wordt gevoerd dat door dynamiserende en ontkokering-bevorderende condities actief en concreet probeert in te spelen op de problemen. Daarbij kan het opbouwwerk bewijzen dat het iets voorstelt. Tenslotte is er meer dan dertig jaar ervaring in maatschappelijke vormgeving en is het inzicht gerijpt dat de wereld niet in een handomdraai is te vernieuwen.

De volledige tekst van de oratie is verschenen als nr. 3 in de reeks Opbouwteksten van de Dr. Gradus Hendriks Stichting. Te bestellen bij het secretariaat van de Stichting, p/a Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag, tel. 070-3804431. ■

Van experiment additionele arbeid (EAA) naar banenpool

De resultaten van experimenten zijn zelden maatgevend voor politiek beleid. In de overtuiging dat de komst van een structureel terugploeg plan voor oudere langdurig werklozen af zou hangen van het succes, dat met het Experiment Additionele Arbeid zou worden behaald, zorgden Nijmegen, Rotterdam en Dordrecht voor een vliegende start. Nog voor de eerste onderzoeksrapportage van de EAA ter tafel ligt, is inmiddels de "Banenpool" volop in wording en het 40+ eindfunctieplan is er integraal in opgenomen. Greet Hettinga belicht in onderstaand artikel Experiment en Banenpool. Wat betreft de Banenpool met enige reserve; de informatie komt uit een interne notitie van de Subcommissie Arbeidsvoorziening-Tripartite. Minister en Tweede Kamer worden nog gehoord, maar indien de diverse standpunten verenigbaar zijn, kan de eindversie begin april worden verwacht.

Het 40+ Experiment

Een banenplan realiseren voor de kansloze groep oudere werklozen was de inzet van een aantal gemeenten uit het zgn. PCG-Memorandum overleg. Vorig jaar juni kwam minister De Koning vlak na de val van het kabinet over de brug en stelde uitkeringsgeld en startsubsidie ter beschikking om voor 600 zeer langdurig werklozen additionele arbeidsplaatsen te creëren.

De gemeenten Rotterdam, Nijmegen en Dordrecht gingen voortvarend aan de slag om resp. aan 300, 200 en 100 mensen uit de doelgroep werkvervangende activiteiten aan te bieden.

En het lukte de krachttoer – waarvoor het wiel nog moest worden uitgevonden – in goede banen te leiden. In alle drie de steden kwam een uitvoeringsorganisatie tot stand en

op 19 februari jl. kon het 600ste contract met de nodige publiciteit en volvoering in Rotterdam worden overhandigd.

Voorwaarde en selectiecriteria

Het experiment is bedoeld voor mensen ouder dan 39 jaar, laag geschoold en meer dan drie jaar werkloos. Uit gesprekken moet blijken of de betrokkene werkelijk kansloos is op de arbeidsmarkt en aan de slag wil en kan. De functie waarvoor iemand wordt aangezocht moet aansluiten bij zijn of haar belangstelling en kwaliteiten.

De arbeidsplaats mag geen verdringing of concurrentievervalsing te weeg brengen. Het gaat om nieuw en zinvol werk binnen de collectieve sector of aanverwante terreinen.

Buurt en wijken waar een infrastructuur voor werkontwikkeling bestaat en waar banenplannen zijn ontwikkeld, kunnen veel profijt hebben van de inzet van 40 plussers. En omgekeerd mogen de "nieuwe" werknemers verwachten dat er aandacht voor hen bestaat, dat in begeleiding is voorzien en helder is wie de werkopdracht verzorgt.

De functies zijn full-time; de verdienste is het minimumloon. In twee van de drie experimenterende gemeenten is afgesproken daar f 100,- per maand aan toe te voegen als reis- en onkostenvergoeding (dit bedrag komt voor rekening van de opdrachtgever).

Knelpunten in de regeling

Het experiment loopt tot 1 januari 1991. Bij de werving van deelnemers(sters) vormde de korte duur nogal een obstakel. Want wat gebeurt er daarna? Weer werkloos? De gemeenten spanden zich in voor verlenging; ondertussen heeft minister De Vries bevestigd dat de periode van een jaar in beginsel kan worden verlengd. Zo komt de eindfunctie, d.w.z. werk voor onbepaalde tijd c.q. tot het pensioen, in zicht. Een ander knelpunt is dat deze oudere werknemers zich zeer inzetten, behoefte hebben aan scholing

en zich al snel onmisbaar maken, terwijl de functie van een laag niveau is en geen vooruitzichten biedt. Opname straks in de Banenpool geeft wat ruimte en als die niet voldoende blijkt, zullen werknemers, werkgevers en organisatoren zich hard moeten maken voor regulier werk met CAO-loon. Binnen het experiment gaat bijv. de samenwonende werkloze er financieel gezien niet op vooruit, vergeleken met de uitkering.

Dat er alleen maar full-time gewerkt kan worden, vormt vooral voor vrouwen een obstakel. Wie lang zonder betaald werk zit, heeft nieuwe besognes en zorg op zich genomen. Zonder voldoende perspectieven en alternatieven zijn ze niet bereid die in te ruilen.

Wat de deelnamecijfers betreft, het experiment verdient niet op grond hiervan te worden getorpedeerd. Daar is meer inzicht, ervaring en achtergrondinformatie voor nodig. Het evaluatie-onderzoek (zie pag. 14) zal daaraan bijdragen, evenals de ervaringen van direct betrokkenen. Uitwisseling is hard nodig nu met de Banenpool het Experiment Additionele Arbeid wordt verbreed en verspreid.

De Banenpool

Vanaf de sluiting van het Regeerakkoord zijn met de sociale vernieuwing de arbeidspools in de schijnwerper gezet. Om naamsverwarring te voorkomen met deze over het algemeen door werkgevers en werknemers geïnitieerde branchegerichte pools, heet de nieuwe maatregel Banenpool. Ze gaat het sluitstuk vormen van de Tripartite Arbeidsvoorziening.

De Banenpool moet het vangnet van de arbeidsmarkt worden in de negentiger jaren. Niet alleen bestemd voor 40 plussers, maar voor alle zeer moeilijk bemiddelbare en langdurige werklozen. Een laatste mogelijkheid naar realisatie van volledige werkgelegenheid. Met als doel al

diegenen voor wie geen andere arbeidsinpassing mogelijk is, een zinvol alternatief te bieden.

Het gaat echter niet zoals bij het Jeugdwerkplan om een sluitende aanpak, zo meldt de concept-notitie. De mate waarin banenpool plaatsen kunnen worden gecreëerd dient op lokaal/regionaal niveau te worden bepaald; in samenhang met andere beleidsdoelstellingen en rekening houdend met de beschikbare financiële middelen en het aantal te verwerven additionele arbeidsplaatsen. Toch wordt dit uitgangspunt op lange termijn afgezwakt. Want als het gaat om het bereik wordt berekend – op grond van heroriënteringsgesprekken – dat ca. 20% van de langdurig werklozen als zgn. "niet kunners" wordt bestempeld. Deze 30.000 personen vormen de doelgroep van de Banenpool. Voor hen is de 150 miljoen uit het Regeerakkoord bestemd, d.w.z. f 5.000,- per geplaatste langdurig werkloze naast uitkeringsgeld en bijdragen van gemeenten en "inleners" (werkgevers). Omdat de 150 miljoen gefaseerd ter beschikking komt, is in 1994 voor het eerst de ruimte voor 30.000 banenpool plaatsen aanwezig:

- 1990 25 miljoen, d.w.z. 5000 plaatsen
- 1991 75 miljoen, d.w.z. 15.000 plaatsen
- 1992 100 miljoen, d.w.z. 20.000 plaatsen
- 1993 125 miljoen, d.w.z. 25.000 plaatsen
- 1994 150 miljoen, d.w.z. 30.000 plaatsen.

Ook banenpools mogen niet leiden tot verdringing van reguliere arbeid en concurrentievervalsing. Het CCBA i.o. vindt dat de werkingsfeer beperkt dient te blijven tot de collectieve sector en mensen alleen geplaatst kunnen worden in boventallige, niet in de bestaande functiestructuur voorkomende functies. Toetsing wordt ingebouwd via (CAO-)afspraken tussen de sociale partners. (lees verder pag. 9)

De Ploeg-Cool

Mensen achter het succes

Als zelfs het blad MUG (Maandblad voor UitkeringsGerechtigden) uit Rotterdam – een blad dat beslist niet verdacht kan worden van sympathie voor de overheid – in een recente editie groot kopt: "Experiment additionele arbeid geslaagd", dan is er voldoende reden om dat succes eens van naderbij te gaan bekijken. En naderbij betekent: spreken met de werkers in de arbeidspool.

Een deel van de mensen in Rotterdam is ingezet als straatveger. In de wijk Cool opereert een ploeg van 7 mensen. Richard van Rooyen begeleidt hen. Van Rooyen ziet als voornaamste onderdeel van zijn functie het zorgdragen voor het welzijn van de mensen. Niet verwonderlijk voor iemand die een opleiding voor maatschappelijk werk volgt. Hij wil niet de 'baas' zijn, de opdrachtgever die zegt: vandaag doe jij dit en jij dat. Hoe pakt hij dat aan?

Bakkie doen

Van Rooyen: "Ik ga een paar keer per dag naar ze toe, op de plek waar ze bezig zijn. Niet om te controleren of ze wel aan het werk zijn, maar om een praatje te maken. Ik probeer in ongedwongen gesprekken erachter te komen hoe het ze vergaat. Dat gaat niet altijd even gemakkelijk. Al was het alleen maar omdat in deze groep vijf verschillende nationaliteiten vertegenwoordigd zijn. Eén van de eerste afspraken die ik met ze gemaakt heb, is dat we in de groep uitsluitend Nederlands praten.

In het begin moest het allemaal even wennen, maar nu gaat het goed en wordt het ook door de mensen gewaardeerd. Ze komen nu ook bij mij met problemen die niet rechtstreeks met het werk verband houden. Maar ik zoek ze niet alleen op, ik laat ze ook terugkomen naar de buurtpost voor het bakkie-doen en thee. En voor de lunch natuurlijk. Ook 's ochtends en

S. Sjenses (40 jaar)

's avonds – om half vijf zwaaien ze af – komen ze naar de buurt-post.

Ik merk heel sterk dat alle mensen die hier werken verschrikkelijk gemotiveerd zijn. En dat niet alleen; ze zijn dolblij dat ze weer werk hebben. Ze komen met plezier op maandagochtend weer terug.

Ook moet ik beoordelen hoe ze hun werk doen. Ik heb net de eerste vijf beoordeeld en dat was allemaal goed. Ik zou ze best een weekje bij mij thuis willen hebben om daar eens goed op te ruimen. Er is natuurlijk wel verschil in de manier waarop ze werken, maar ja dat heb je overal. Zo is er een bij die het liefst met een stofdoekje de hoek van de straat zou afnemen.

IJzersterke motivatie

"Thuis zitten is ook maar niks", vertelt A. Ersoy, die acht jaar lang gedwongen thuis zat. Daardoor ontstonden er spanningen tussen hem en zijn vrouw. Hij kreeg ook last van lichamelijke

klachten, zoals pijn in zijn nek, schouders en rug. Nu hij weer aan de slag is, zijn die klachten goeddeels verdwenen en gaat het ook thuis stukken beter.

Deelnemers aan het project moeten het vooral hebben van een ijzersterke motivatie, want van een financiële prikkel is voor de meesten nauwelijks sprake. Dat ligt anders voor Hans Dekker (44 jaar) die alleenstaand is en op de vraag waarom hij meedoet zegt: "Voor het geld. Vroeger kreeg ik 950 gulden per maand en nu meer dan 1500, dat is toch leuk." S. Sjenses, met zijn veertig jaar de jongste van de groep, krijgt hetzelfde bedrag in handen. Maar hij moet daarvan wel een vrouw en vier kinderen onderhouden. Voor hem geldt: "werken is altijd beter dan thuis stilzitten."

Hebben ze al die jaren inderdaad stil gezeten? Hebben ze niet geprobeerd een baan te vinden? Dat hebben ze stuk voor stuk wel degelijk gedaan, maar ze werden steeds afgewezen. Meestal, zo weet E. Koendjibiharie "omdat jongeren goedkoper zijn". Koendjibiharie, 54 jaar oud, heeft ook altijd ingeschreven gestaan bij verschillende uitzendbureau's, maar hij geloof niet dat die met zijn inschrijving ooit iets gedaan hebben. Terwijl hij toch jarenlang hard had gewerkt. "Ik heb in de kassen in het Westland gewerkt," zegt hij. "Daarvoor stond ik iedere dag om vijf uur op en pas om zeven uur was ik weer thuis. Dat is voor mij nooit een probleem geweest."

De hele 'ploeg Cool' heeft, als alle deelnemers in de arbeidspool, een aanstelling voor een jaar. Voorlopig – daar zijn ze het over eens – kijken ze nog niet verder dan dat jaar, maar hopen ze er wel het beste van.

Bergen zwerfvuil

Het werk gebeurt uiteraard op straat. De ploeg bestrijkt de wijk Cool en het winkelcentrum van Rotterdam, de Lijnbaan. Dit gebied is in drieën opgedeeld. De verschillende ploegjes van twee of drie man wisselen iedere maand van gebied, zodat ze uiteindelijk alle straten kennen en overal inzetbaar zijn. Ze hebben hun handen vooral vol aan het verzamelen van zwerfvuil dat, zeker na de stormen van januari en februari, op de meest onverwachte plaatsen opduikt. Richard van Rooyen houdt voor de ROTEB (de Rotterdamse 'stadsreiniging') precies bij welke straten een veeg hebben gehad en hoeveel tijd daarmee gemoeid was. Als de vervuiling ergens de spuigaten uitloopt alarmeert hij de reinigingspolitie. De ROTEB zorgt voor het ophalen van de vaak aanzienlijke bergen vuil die de ploeg bij elkaar veegt. Sjenses en Dekker die een plantsoen midden op de Lijnbaan hebben uitgekamd (resultaat: 2 kuub oude bladeren, takken en onbemoerbare vuiligheid) zouden met hun ene kruiwagen niet ver komen. Maar met hulp van de ROTEB ziet in ieder geval dit plekje van het paradedepaardje van Rotterdam er weer piekfijn uit. ■

H. Ben-Siali (42 jaar, Marokkaan) en rechts E. Ersoy (56, Turk)

→

Instromen en doorstromen

De banenpool met arbeidsplaatsen voor onbeperkte duur krijgt een tweeledige functie: doorstroomfunctie naar de reguliere arbeidsmarkt of eindfunctie. Waar mogelijk moet worden getracht deelnemers het sluitstuk van het plaatsingsinstrumentarium te doen ontstijgen en daartoe worden diverse activiteiten aangevoerd zoals: intensieve begeleiding, scholing (waarvoor arbeidsbureaus middelen ter beschikking kunnen stellen) en een individueel actieplan. In ieder geval zal elk jaar een herbeoordeling plaatsvinden en zo er geen ander perspectief wenkt, wordt de plaats in de pool met een jaar verlengd.

Vormgeving

Binnen op centraal niveau vastgestelde kaders, vindt de vormgeving decentraal plaats. Daar ligt de gezamenlijke verantwoording bij enerzijds het RBA en anderzijds de gemeente c.q. een combinatie van gemeenten. Een overeenkomst is voorwaarde voor het beschikbaar stellen van de (centraal gefourneerde) financiële middelen. Daarin zal de feitelijke uitvoering van de banenpool worden toebedeeld aan een duidelijk herkenbaar vormgegeven, zelfstandige organisatie, die optreedt als werkgever voor de geplaatsten in de banenpool. De organisatie is verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de pool, de acquisitie, de plaatsing en de begeleiding. Voorgesteld wordt aan te sluiten bij de organisatie die het JWG uitvoert.

De belangrijkste overeenkomsten en verschillen tussen EAA en Banenpool zijn in het schematisch overzicht weergegeven (pag 10).

En toen...

Dertigduizend additionele banen in 1994! Als we al het werk optellen dat nu onzichtbaar is: het onechte vrij-

→

willigerswerk en onderbetaalde werk met behoud van uitkering, de mantelzorg voor ouderen, het wijk en buurtbeheer, de assistent huismeesters, de pleintoezichthouders, de noodzakelijke milieuvriendelijke productie en het op korte termijn niet rendabele werk voor milieubehoud en verbetering, ja alles wat gedaan kan worden aan de sociale en culturele infrastructuur, vinden we dan een werkplek voor iedereen? Of is er een nieuwe tweedeling ontstaan tussen wie aanvul-

lend bezig is en regulier werkt? Wanneer sociale vernieuwing integratie en samenhang betekent, zal binnen de wijkgerichte werkontwikkelingsmaatschappijen en banenplanen een gezonde wisselwerking moeten groeien tussen markt en diensten, tussen zorg en zekerheid, tussen "werk en welzijn" (dat project moet terug!). De verantwoordelijkheid van bedrijfsleven, overheidsinstellingen en bewoners kan worden vastgelegd in convenanten en positieve actiepro-

gramma's, maar ze werken pas als we elkaar er aan houden. Een partnership op basis van sociaal contract kan tegenstellingen overwinnen en bijdragen aan de ondeelbare samenleving. Echter zolang het regent kan de Banenpool een paraplu zijn. Een instrument voor sociale productie en nieuwe kansen. Het Experiment Additionele Arbeid maakt een draagvlak zichtbaar.

Greet Hettinga, NIMO.

<i>Naam</i>	EAA	Banenpool (voorlopig)
<i>Regelgeving</i>	Ministerie SoZaWe	Idem + CBA
<i>Vormgeving decentraal</i>	Gemeenten Rotterdam, Nijmegen, Dordrecht en hun uitvoeringsinstanties	RBA's en gemeente, c.q. combinaties van gemeenten m.b.v. zelfstandige uitvoeringsorganisaties als werkgever
<i>Financiering</i>	Rijk: uitkeringsgelden en startsubsidie Gemeenten: organisatie- en uitvoeringskosten + onkostenvergoeding	Rijk: uitkeringsgelden en gefaseerd t/m 1994 150 miljoen Gemeenten: organisatiekosten Werkgever: inleenvergoeding à f 8000,--
<i>Doelgroep</i>	Langdurig werklozen, ouder dan 39 jaar, langer dan 3 jaar werkloos, opleidingsniveau max. LBO/MAVO	Langer dan 3 jaar werklozen (allochtonen 2 jaar) en niet uitkeringsgerechtigden (herintreedsters) met weinig of geen scholing en/of beroepservaring
<i>Voorwaarde voor een functie van de pool</i>	Geen andere arbeidsinpassing mogelijk. Eindfunctie	Geen andere arbeidsinpassing mogelijk. Doorstroomfunctie dan wel eindfunctie. Een keer per jaar herbeoordeling
<i>Aantal banen</i>	600 (exp.periode 1-7-'89 tot 1-1-'91)	1990: 5000, 1991: 15.000, oplopend tot in 1994 30.000 plaatsen. In principe niet tijdelijk
<i>Activiteiten</i>	Werkvervangende activiteiten die niet verdringend of concurrentievervalsend zijn.	Additionele banen in collectieve en G en G sector (niet passend in bestaande functiestructuur)
<i>Arbeidsduur</i>	38-urige werkweek	38 urige werkweek. Op individuele gronden kortere arbeidsduur mogelijk
<i>Beloning</i>	Minimumloon (plus in 2 steden) vaste reis- en onkostenvergoeding van f 100,-- per maand.	Idem

"Experiment is tijdelijke regeling bij gebrek aan werk voor iedereen"

Nijmegen doet mee aan het Experiment Additionele Arbeid, nadat vorig jaar een interfractionele werkgroep van PvdA, CDA en VVD, samen met het GAB en de gemeente, een plan had gemaakt om door middel van terugploegen van uitkeringen 850 langdurig werklozen aan een baan te helpen. Het plan werd destijds aangeboden aan Wim Kok. Na een ijverige lobby in het Haagse viel Nijmegen in de prijzen en kreeg 200 van de 600 plaatsen 'werkvervangende activiteiten voor langdurig werklozen'.

Over de uitvoering van het experiment hadden we begin maart een gesprek met Jan Brok, wethouder welzijn/educatie (PvdA).

Zijn alle 200 plaatsen bezet?

Ja, zo goed als; er zijn nu 160 mensen aan het werk in diverse functies: hulpconciërges op scholen, administratief medewerkers, assistent beheerders in wijkhuizen, onderhoudsmedewerkers, enz.

Veertig plaatsen hebben we op dit moment zelf achtergehouden. Daarvan zijn 20 plaatsen voor het project stadswachten. Dit kan nog niet starten omdat we op aanvullende subsidie van het Europees Sociaal Fonds wachten. Twintig plaatsen zijn gereserveerd voor allochtonen. Naar onze ervaring zijn zij wat moeilijker te bemiddelen dan autochtonen. Bij de start van het experiment spraken we af dat we met betrekking tot allochtonen uit zouden gaan van een deelname naar evenredigheid op grond van de werkloosheidscijfers. Dat hebben (nog) niet geheel gehaald, vandaar die reservering van 20 plaatsen.

Zijn dit echt allemaal "additionele" functies in de zin van werk dat voorheen geheel of gedeeltelijk niet werd gedaan?

Neen, ik kijk daar een beetje dubbel tegenaan. Er zijn functies bij – daar moeten we eerlijk in zijn – die in het verleden bestaan hebben maar wegbezuinigd zijn. Hoewel deze functies op een lager niveau liggen en dus anders zijn, vallen bijvoorbeeld bij scholen en welzijnsinstellingen de assistent-conciërges en assistent-beheerders hieronder. Je kunt daar ideologisch en pragmatisch tegen aan kijken. Ik vind dat bijvoorbeeld scholen en welzijnsinstellingen meer middelen zouden moeten krijgen om conciërges en beheerders regulier aan te stellen. We moeten daar ook voor blijven strijden. Dat is de ideologische kant. Aan de andere kant is dat geld op dit moment niet voorhanden en hebben we deze regeling waarbij het gaat om mensen die graag willen werken en scholen en instellingen die volop werk hebben.

Je kunt daarin principieel blijven en zeggen dat doen we niet, maar daar zijn de instellingen en langdurig werklozen niet mee geholpen, dus vullen we het zo in. Dit geldt nogmaals slechts voor een gedeelte van de beschikbare banen. Een groot gedeelte is wel degelijk nieuw en additioneel, zoals b.v. de stadswachten en flatbeheerders.

Wat vindt u van de hoogte van de vergoeding die gegeven wordt, het minimum loon? In veel gevallen is er nauwelijks sprake van financiële vooruitgang ten opzichte van de uitkering...

Ja, ik weet dat, soms gaat men er slechts een paar gulden op vooruit. Bij het plan dat hier door de verschillende fracties is gemaakt voordat dit experiment startte, ging men uit van het minimumloon als adequate vergoeding. Ik ben het daar wel mee eens, hoewel ik liever een vergoeding op basis van het iets hogere minimum CAO-loon zou zien.

Het ligt echter sterk individueel en is afhankelijk van persoonlijke omstandigheden, alleenstaanden en herintredende vrouwen gaan er wel op vooruit. In Nijmegen krijgt men ook geen vaste onkostenvergoeding van f 5,- per dag zoals in Rotterdam of Dordrecht. Hier is het afhankelijk van de opdrachtgever of er onkostenvergoedingen betaald worden. Ook dit berust op het eerder genoemde plan van de raadsfracties. Doordat – afhankelijk van individuele omstandigheden – mensen met een uitkering aanspraak kunnen maken op huursubsidie, eenmalige uitkeringen en vrijstelling van sommige gemeentelijke belastingen is het netto verschil soms laag. Als je dat wil voorkomen moet het bruto-loon zover omhoog dat het onbetaalbaar zou worden.

Denkt u dat mensen ook op langere termijn tevreden zullen zijn met het minimumloon zonder enig uitzicht op financiële verbetering? Of moeten ze toch doorstromen naar reguliere functies?

Dat weet ik niet. Bij het vormgeven aan dit experiment reikte onze horizon niet verder dan een jaar, hoewel ons oorspronkelijk plan op 3 jaar gebaseerd was. Het is dus nog niet in discussie geweest, en ik weet niet hoe het zich op langere termijn ontwikkelen zal.

→

Doorstroming naar regulier werk vind ik niet de hoofddoelstelling van deze regeling maar een neven-doelstelling. Als het kan en de betrokkene het wil dan is dat mooi. Maar we draaien hier een beetje om de hete brij heen; er is niet voldoende werk en dus is doorstroming slechts beperkt mogelijk.

Is deze regeling de oplossing van het vraagstuk van langdurig werklozen?

Neen, absoluut niet; ik blijf dit zien als een tijdelijke regeling bij gebrek aan werk voor iedereen. Ik ben het wat dat betreft helemaal met de vakbond eens.

Als we willen vasthouden aan recht op werk voor iedereen, moeten we het zoeken in meer werkgelegenheid in de collectieve sector bijv. in het herstel van het verpest milieu, de sociale veiligheid enz. Ik ben dan ook niet voor een terugtrekkende overheid en belastingverlaging zonder meer.

Onze maatschappij is dermate complex geworden dat de controle ook complexer is en daar is meer menskracht voor nodig. Ik zeg niet dat dat alleen door de belastingbetalers moet worden opgebracht. Zeker niet waar het het milieu betreft, daar moet ook het bedrijfsleven substantieel aan bijdragen. Daarnaast is de allocatie van gelden zoals dat heet, dus de herbestemming bijv. van defensiegeleden een mogelijkheid. Daarmee is een toename van werkgelegenheid in de collectieve sector te realiseren.

Henk Cornelissen ■

Opnieuw aan het werk in Oud West

Nijmegen Oud West bestaat uit een drietal oudbouwwijken, waar veel langdurig werklozen wonen. Door het welzijnswerk zijn verschillende initiatieven genomen voor de verbetering van de werkgelegenheid in deze wijken. Met wisselend succes. Een EAJ-project is uitgegroeid tot een voortvarende instelling voor gesubsidieerde en bedrijfs-kinderopvang, er zijn enkele leerwerkprojecten van start gegaan en uit buurteconomie kwam een hobby-werkplaats voor werklozen voort. Met name de matige deelname van oudere werklozen was voor het opbouwwerk aanleiding om op zoek te gaan naar hun achtergrond. Uit een buurtonderzoek bleek dat de oudere werkloze redelijk overweg kon met zijn werkloos zijn. Voor de economische recessie hadden de meesten vast werk, maar nu is men na zo'n tien jaar werkloosheid daaraan gewend geraakt. Men heeft zo zijn hobby's, doet veel samen met de partner en maakt weinig gebruik van algemene voorzieningen. Wel bleek uit het onderzoek dat men dit leven graag weer zou inruilen voor vast werk met een hoger inkomen.

Vooruitlopend op nieuwe wetgeving (Buurmeijer-Leynse zat nog in de pen) werd een plan ontworpen: Nieuw Werk in Oud West. Het idee was om met behulp van terugploeg-gelden nieuwe banen te scheppen voor de buurt. Men zocht en vond de volgende banen: congiërges en beheerders op scholen, speeltuinen en in wijkcentra, wijkbeheerders, sport- en spelleiders, assistent-peuterleidsters en kinderwerksters. Daarnaast vond men banen voor praktische dienstverlening aan ouderen, onderhoud van de woon-omgeving en klein-onderhoud aan woningen. Voor de wat verdere toekomst werd gedacht aan banen in het kader van milieu-beheer en so-

ciale veiligheid. De banen moesten voldoen aan criteria van zinvolle en gewaardeerde arbeid, een goede organisatiestructuur en geen verdringing van bestaande arbeid.

De inkt van het plan was nog maar net droog, of Nijmegen viel dankzij een actieve lobby van de plaatselijke politiek in het Experiment voor de Additionele Arbeid. Men kon voor 200 oudere langdurig werklozen banen creëren. Het welzijnswerk Oud-West diende onmiddellijk haar plan in, maar het kon slechts ten dele gehonoreerd worden. Het experiment moest slagen met op korte termijn in te vullen banen: tweederde deel met conciërges, beheerders en administratieve functies bij onderwijs en welzijnswerk en eenderde met van alles wat. Vooral banen die extra organisatie en overhead vereisten konden niet direct ingevuld worden.

Voor Nijmegen Oud-West is met name het nieuw te creëren werk zoals de dienstverlening aan ouderen, onderhoud woonomgeving, milieuzorg en sociale veiligheid niet ontwikkeld, voornamelijk omdat de infrastructuur hiervoor nog ontbreekt. Wanneer het Experiment Additionele Arbeid omgezet wordt in een definitieve Banenpool, kunnen er ook nieuwe banen in de buurt ontstaan. Het opbouwwerk heeft de taak initiatief te nemen om de vereiste infrastructuur te vormen. Aan toekomstige Banenpools is er de uitdaging om niet alleen mensen aan "meer van hetzelfde" werk te helpen. Een deel van de banen moet omgezet worden voor nieuwe taken ter verbetering van de leefbaarheid in de oudere wijken.

Paul Vlaar, stafmedewerker st. Dacapo, Nijmegen. ■

Werkconferentie Banenpools 40+

Op 3 april belegt het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden in de Jaarbeurs te Utrecht een werkconferentie over de in Rotterdam, Nijmegen en Dordrecht lopende experimenten. Betrokkenen uit deze drie gemeenten zullen de eerste ervaringen en onderzoeksgegevens presenteren en aandacht besteden aan de hindernissen en obstakels die inherent zijn aan de experimentele status van de projecten. Daarnaast komen de ervaringen aan bod van de mensen die langs deze weg – vooralsnog tijdelijk – aan het werk gekomen zijn. Ruime aandacht wordt ook besteed aan de (on)mogelijkheden binnen dit experi-

ment om deze banen in te zetten voor verbeteringen van de woon- en leefomstandigheden in de wijken en buurten.

De conferentie richt zich met name op medewerkers van de samenwerkingsverbanden (gemeente/GAB), ambtenaren, buurtkader, opbouwwerk/welzijnswerk die plannen voor banenpools (in voorbereiding) hebben. Doel daarbij is: informatie-overdracht en meningsvorming.

Meer informatie bij het LSA, Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag, tel. 070-3804431. ■

Ervaringen van Rotterdams buurthuiswerk

Het sociaal cultureel werk vormde in Rotterdam de eerste bedrijfstak, waar langdurig werklozen via het experiment additionele werkgelegenheid werden geplaatst. Wil van der Klift van de Vereniging voor Club- en Buurthuiswerk beschrijft hieronder enige ervaringen.

Door de snelheid en improvisatie verliep de start van het project in Rotterdam niet zonder problemen. Dat bracht een aantal negatieve gevolgen met zich mee, die vooral schade berokkend aan de doelgroep en in sommige gevallen lastig waren voor de betrokken instellingen. In hoeverre opgetreden problemen structureel zijn of kunnen worden beschouwd als kinderziekten, valt op dit moment nog niet goed te evalueren.

Plaatsing in het sociaal-cultureel werk

Onmiddellijk na de officiële start van het project Nieuwe Banen Rotterdam Werkt (NBRW) begonnen de onderhandelingen over aantallen en wijze waarop de plaatsing vorm zou krijgen. Het sociaal cultureel werk zag af van externe begeleiding op de werkplek. Juist het sociaal cultureel werk beschikt immers over een

langdurige ervaring in het inzetten van deelnemers, vrijwilligers e.a. bij de werkzaamheden. In 32 van de 80 Rotterdamse club- en buurthuizen werden in totaal 50 van de 300 additionele werknemers geplaatst. De vraag was overigens veel groter dan dit uiteindelijke aantal. De meerderheid werd in beheerdersfuncties ingezet, een aantal in administratieve functies. Deze omschrijvingen werden in de praktijk ruim ingevuld. Algemeen heerste de overtuiging dat op dat moment geen principiële discussie moest worden gevoerd over de vraag of deze functies echt nieuw waren of dat er sprake was van het opvullen van wegbezuinigde functies. In een aantal gevallen is dat zeker het geval; vaker gaat het om nieuwe functies waar een grote behoefte aan was. In Rotterdam heerst bovendien de opvatting dat deze additionele werkgelegenheid voor de deelnemende werknemers een springplank kan en moet zijn naar scholing en structureel werk. Een opvallend groot aantal werknemers blijkt nl. zeer lang buiten het arbeidsproces te hebben gestaan. Voor hen biedt het experiment de mogelijkheid om weer zinvolle arbeidservaring op te doen.

Geconstateerde problemen

Bij de start van het project moest het bureau van NBRW nog worden opgebouwd. Bovendien vond de selectie, middels de heroriënteringsgesprekken door de GSD, tijdens de start plaats. Dit leidde in de praktijk tot onzorgvuldigheden.

Sommige werknemers werden op vrijwilligersbasis geplaatst, maar waren op dat moment nog niet gekeurd. In een niet gering aantal gevallen liep dit op teleurstelling uit, omdat achteraf afkeuring volgde. Voor de betrokken instellingen leverde dit onduidelijkheid op. Ook bestond in een aantal gevallen nog onduidelijkheid over de hoogte van het inkomen. Soms bleek tijdens sollicitatiegesprekken bij instellingen dat het netto-inkomen zou dalen.

Door de haast waarmee het project gestart moest worden, zijn er onzorgvuldigheden opgetreden in het traject heroriënteringsgesprek – plaatsing.

Over exacte gegevens m.b.t. deze aanloopfase beschikken we nog niet. Op dit moment wordt daarnaar onderzoek verricht.

Voortgangsplannen

Bij de Vereniging voor Club- en buurthuiswerk Rotterdam (VCR), de ondersteuningsorganisatie voor het Rotterdamse club- en buurthuiswerk, is per 1 maart een projectmedewerkster voor de duur van het experiment aangesteld. Zij zal zich m.n. bezighouden met het onderzoek naar het feitelijke verloop van het project in de buurt- en clubhuizen. De belangrijkste doelstelling van het onderzoek is een bijdrage leveren aan de evaluatie van het project, zodat waar nodig in de toekomst verbeteringen kunnen worden aangebracht. Het onderzoek zal gericht zijn op alle fasen van het project en is zowel gericht op de kwaliteit van de arbeidsplaats, als op de organisatorische voorwaarden. Belangrijke onderzoeksdoelen vormen de kwaliteit van de arbeidsplaats, de vraag of de geboden werkplek aansluit op de doelstellingen van de werknemers, de kansen op scholing en een reguliere arbeidsplaats, eventuele aanpassingsmoeilijkheden en de toereikendheid van de gekozen organisatorische constructies.

Wil van der Klift, consulent VCR ■

Evaluatie- onderzoek EAA

Doel van het Experiment Additionele Arbeid is om de mogelijkheden te onderzoeken om aan langdurig werklozen die in het kader van het heroriënteringsgesprek als kansloos zijn gekenmerkt, additionele arbeid aan te bieden. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de drie deelnemende gemeenten (Dordrecht, Nijmegen en Rotterdam) hebben aan de Sociaal-Wetenschappelijke Afdeling van de GSD-Rotterdam gevraagd om gelijktijdig met het experiment een (evaluatie-)onderzoek te doen.

Bij de evaluatie van het experiment moet beoordeeld worden of aan de doelstelling is voldaan en of een definitieve en/of uitgebreidere regeling tot de mogelijkheden behoort. Het onderzoek moet daarom informatie opleveren met betrekking tot:

- de opzet van de uitvoeringsorganisatie
- de acquisitie van de banen en de aard van de banen
- de acquisitie van deelnemers en het profiel van de deelnemers naar persoonskenmerken.

Om zo snel mogelijk resultaten te kunnen presenteren is er vanaf het begin van het experiment nauw overleg geweest tussen de drie projectleiders en de onderzoeker. Zo worden bijvoorbeeld de gegevens van de gevoerde heroriënterings- en de intakegesprekken ingevoerd in een computersysteem, zodat een ander direkt beschikbaar is voor het onderzoek.

Inmiddels is de eerste tussenrapportage van het onderzoek aan de drie gemeenten en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aangeboden. Daarin wordt verslag gedaan van het eerste half jaar van het experiment. De nadruk ligt

Meester Bras

Bras Almeida Neves was tien jaar zeeman: kok op de grote vaart. In 1976 startte hij samen met een compagnon in Rotterdam een pension voor zeelui. In het begin liep het pension wel aardig, maar problemen met onder andere de belastingen maakten hem in 1983 werkloos. Daarna wilde het maar niet lukken om aan een baan te komen. Hij was altijd druk in de weer met het helpen van landgenoten: Portugezen en Kaapverdianen. Werk waarvoor hij nooit een cent gevraagd heeft, want dat vond hij niet eerlijk. Hij is nu bijna 41, getrouwd, heeft een zoon en werkt als hulp-congiërge op een basisschool. Zijn onverwoestbare optimisme heeft hem gedurende al die jaren werkloosheid overeind gehouden.

Almeida Neves is via de Sociale Dienst in de arbeidspool terecht gekomen. Hij vertelt wat zijn werk inhoudt: "Ik ben voor achten op school. Dan doe ik om kwart over acht de deur open voor de kinderen. Ook moet ik zorgen voor het kopiëren. Ik geef de kinderen schriften. Ik zorg voor de magazijnen en de voorraden en doe de bestellingen. Verder moet ik de telefoon aannemen en ga ik naar de bank om geld te storten."

Hoewel hij er financieel gezien maar een paar tientjes per maand op vooruit is gegaan, vindt Almeida Neves het erg belangrijk dat hij nu in zijn eigen onderhoud en dat van zijn gezin kan voorzien. Hij hoopt dat hij door dit werk straks meer kansen maakt bij het krijgen van ander werk. Hij is van plan een cursus Nederlands te gaan volgen zodat hij met de taal minder problemen heeft.

Alle werkzaamheden die Almeida Neves uitvoert, moest de directeur van de school er vroeger zo'n beetje bij doen. Elly Timmers, de consulente van Nieuwe Banen Rotterdam Werkt die Almeida Neves en een deel van de ongeveer 70 andere hulp-congiërges in Rotterdam begeleidt, heeft hem kortgeleden beoordeeld. Er heerste tevredenheid alom. De school is tevreden, de begeleiding is tevreden, Almeida Neves is tevreden en (niet onbelangrijk) de kinderen zijn dik tevreden met hun nieuwe 'Meester Bras'.

daarbij vooral op de werving en plaatsing van de deelnemers, kenmerken van de deelnemers en niet-deelnemers en op het creëren van additionele arbeidsplaatsen. In de tweede tussenrapportage, die in de loop van 1990 afgerond zal worden, wordt meer aandacht besteed aan de ervaringen van deelnemers en "werkgevers" en aan de manier waarop de deelnemers begeleid worden. Daarnaast zal er meer aandacht zijn voor de financiële aspecten van additionele arbeid. In de eindrapportage tenslotte wordt het totale experiment geëvalueerd. Gekeken zal worden in hoeverre de doelstellingen van het experiment gehaald zijn en wat de mogelijkheden zijn om een structurele regeling (banenpools) op te zetten. Verder

wordt onder andere beoordeeld of er tussen de drie deelnemende gemeenten belangrijke verschillen zijn geweest in de opzet en uitvoering van het experiment en welke methode van aanpak het meest effectief is gebleken. De eindrapportage en evaluatie zal begin 1991 afgerond zijn.

Cornelis van der Werf, Sociaal Wetenschappelijke Afdeling, GSD-Rotterdam.

"Tezijnertijd komt de vraag of de banen 'gewit' moeten worden"

"Als het meezit", volgens Flip Buurmeijer, "kan de Tweede Kamer nog vóór het Paasreces een debat voeren over de oprichting van banenpools voor langdurig werklozen en kunnen gemeenten er in september a.s. mee aan de slag". MO had begin maart een gesprek met Buurmeijer (2e Kamerlid PvdA en één van de gangmakers achter het idee van banenpools) over de Experimenten Additionele Arbeid voor langdurig werklozen, die met succes in 3 steden worden uitgevoerd en nu al lijken te worden ingehaald met de invoering van banenpools 'in de breedte'.

Is een evaluatie van de EAA-projecten nog wel zinvol?

"Natuurlijk, uit de aanpak in Rotterdam, Nijmegen en Dordrecht valt veel te leren. Maar de evaluatie had indertijd ook politieke betekenis. Minister De Koning maakte op de valreep deze experimenten mogelijk. Men wilde nauwlettend bekijken of hiervoor wel beleid in de breedte kon komen. De verkiezingen moesten nog gehouden, het regeerakkoord moest nog gesloten. Wat nu wel kan, dat kon toen niet."

Verwacht u bij de regie van de banenpools een grote vinger in de pap van gemeenten of krijgt toch de arbeidsvoorziening het voor het zeggen?

"Nee, iedereen is het er wel over eens dat de oprichting en instandhouding van de banenpools een taak van de gemeenten is, waar arbeidsvoorziening bij is betrokken. Er is een ordinaire discussie geweest, die niet zozeer ging over wie of wat, maar over de geldstroom. In het regeerakkoord was bepaald dat een oplopend bedrag op de rijksbegroting (150 miljoen in 1994) beschikbaar zou komen als startgeld voor de 'arbeidspools', zoals ze toen nog

heetten. Arbeidsvoorziening i.o. vond dat dat geld (ca. f 5000,- per 'tewerkgestelde') via hen moest lopen. De gemeenten wilden dat volstrekt niet accepteren. Wel de pools organiseren, maar op hun knieën voor het geld..."

"Wat er waarschijnlijk uitkomt is dat gemeenten niet volstrekt op eigen basis een arbeidspool kunnen beginnen; men heeft overeenstemming nodig met de Regionale Besturen voor de Arbeidsvoorziening dat er een banenpool komt. Vervolgens kan de betreffende gemeente de pool gaan opzetten en de rijksbijdrage (ca. f 22.000 aan uitkeringsgeld plus de 'startsubsidie') doorsluisen naar de poolorganisatie."

"Interessant is mijns inziens dat door arbeidsvoorziening nadrukkelijk een commitment te laten aangaan, je een vergrote kans krijgt op betrokkenheid bij die pools. Niet dat men zegt: als het niet op onze manier gebeurt, trekken we onze handen ervan af. Naar ik heb begrepen is men zelfs bereid om er geld voor beschikbaar te stellen: zo'n 75 à 80 miljoen gulden, bovenop de 150 miljoen van het rijk."

Die 150 miljoen is gebaseerd op 30.000 deelnemers in 1994. Hoe gaat het daarna?

"In 1994 is het geld in feite structureel belegd. Het blijft dan beschikbaar voor de gecreëerde arbeidsplaatsen. Hoelang je daar mee door moet gaan is de vraag; ik weet niet of je dat in het jaar 2000 nog moet doen. Een andere vraag is of het geld steeds voor dezelfde personen beschikbaar moet blijven. Als de banenpools een beetje aardig gaan lopen, moet er natuurlijk wel een grote doorstroming gaan ontstaan en moeten ze niet alleen in eindfuncties resulteren."

In het voorlopig standpunt van de Centrale Commissie van Bijstand en Advies (CCBA) over de vormgeving van banenpools, wordt geproken over een inleenvergoeding van f 8000,- die door werkgevers moet

worden opgebracht. Zou dat niet juist in de collectieve sector een probleem zijn? Gemeenten moeten dan zo'n bijdrage weer gaan subsidiëren...

"Mij is zo'n hoog bedrag niet bekend. Je kunt eenvoudig berekenen dat per arbeidsplaats naast het uitkeringsgeld zo'n f 10.000 nodig is. Over een inleenvergoeding wordt wel steeds gesproken, maar we vinden dat daar geen genormeerd bedrag voor moet gelden. In het ene geval heeft een werkgever er misschien een potje voor, in het andere geval niet. Het creëren van een arbeidsplaats moet je daar niet afhankelijk van maken. Er is heel veel nuttig werk in de collectieve sector te doen, waar absoluut geen nieuw of additioneel geld voor beschikbaar is."

"Dan kan wel betekenen dat je in de organisatie-opzet van een banenpool bepaalde kosten moet drukken of in feite wat 'minder zichtbaar' maken. Een gemeente die er in slaagt om een paar honderd mensen uit de bijstand te halen en met behulp van deze regeling een vorm van loon te genereren, heeft daarmee een andere 'zorg'. Zo'n gemeente zou een deel van zijn personeelsformatie van de sociale dienst naar de banenpool kunnen verschuiven."

Eén van de knelpunten die uit de EAA-regeling naar voren komt is dat men er nauwelijks financieel op vooruit gaat ten opzichte van de uitkering. Dat is een drempel voor deelname. Hoe staat u tegenover de onkostenvergoeding van f 100,- per maand die in twee van de drie gemeenten thans wordt gegeven? En wat denkt u van de vergoeding op langere termijn, eventuele inschaling op een CAO-loon?

"Met een onkostenvergoeding van f 100,- per maand heb ik geen moeite. Ik vind dat je met zo'n drempel effect wel rekening moet houden. Waar de plichten toenemen, moet je ook de rechten beoordelen. Vergelijken met een uitkering kan werken

→ meer kosten met zich meebrengen. Dat soort loonkosten zou je dan bij de werkgever kunnen leggen."

"Tegenover inschaling op een cao-loon sta ik huiverig. Er ontstaat dan een niet geringe druk op de loonkostencomponent. Als je bijvoorbeeld ambtelijke schalen gaat toepassen, zou dat er binnen vier, vijf jaar al weer toe leiden dat er mensen uit moeten. De Wet Sociale Werkvoorziening is daar een voorbeeld van. Door daar allerlei voorwaarden op van toepassing te verklaren die elders gelden, is de WSW een stuk duurder geworden."

"Zelf ben ik er altijd voorstander geweest dat je bij de honorering kijkt naar het functieniveau. Als hetzelfde werk binnen eenzelfde instelling ook onder cao-omstandigheden wordt uitgevoerd, zou het uurloon een cao-loon moeten zijn. Wat ik denkbaar vind is dat je mensen minder uren laat werken. Daar zit voor betrokkenen geen directe materiële verbetering in – als de cao omhoog gaat kunnen ze minder uren maken – maar wel een ander groot voordeel."

"Jullie vraag is met zoveel woorden: er zit voor mensen toch geen motivatie in? Wat is nu die motivatie:

- Men is niet meer afhankelijk van een uitvoeringsorgaan. Jarenlang zijn daar rapporten over geschreven. Welnu, bijstandsvrouwen bijvoorbeeld die in een banenpool komen, zijn die afhankelijkheid kwijt; men hoeft er o.a. niet geheimzinnig over te doen als men een partner heeft.
- Iemand die wat bijverdient, hoeft dat niet meer bij de sociale dienst op te geven. Als iemand in zijn vrije tijd klusjes wil doen, kan dat volstrekt legaal en zonder dat de verdiensten (deels) worden afgetrokken van de uitkering.

c. Als iemand samenwoont met een partner die ook een inkomen heeft, wordt dat niet gekort."

"We zullen moeten benadrukken dat in dit soort elementen voor mensen een vergroting van mogelijkheden zit. Want hoe je het ook wendt of keert: het blijft natuurlijk een kunstgreep om uitkeringsgeld te gebruiken, met nog een beetje geld erbij en dan te zeggen: we hebben betaald werk geschapen. Het blijft een interim-voorziening."

Aan het begin van het gesprek noemde u de mogelijkheden van doorstroming, terwijl m.b.t. het experiment steeds over eindfuncties werd gepraat.

"Ook dat had een politieke betekenis. De Koning kon indertijd niet uitkomen op banenpools zoals de PvdA die voorstaat. Het ging hem alleen om 'restfuncties', bestemd voor de groep langdurig werklozen die er het allerbelabberdst aan toe is."

"Dat er nu ook weer over doorstroming mag worden gepraat, wil niet zeggen dat alle functies daarop gericht moeten zijn. Maar je moet de kans dat je sommige mensen weer kunt bemiddelen, niet laten lopen. Mijn idee is dat je mensen voor een bepaalde tijd opneemt in een banenpool, maar wel de bemiddelings- en uitvoeringsorganen verplicht hen intensief te begeleiden. Waar zich de mogelijkheid voordoet, kun je iemand bijvoorbeeld met onbetaald verlof een opleiding laten volgen en hem of haar vervolgens suggereren om, sterk gesteund, een sollicitatiepoging te ondernemen. Ik hoop dat de regionale arbeidsvoorziening in staat zal zijn om flexibel te werken. Je moet bij dit soort dingen meer redeneren vanuit mensen en minder vanuit regels."

Met behulp van banenpools kan allerlei nuttig werk in de collectieve sector worden gedaan. Als u het heeft over een interim-voorziening, waar moet dan t.z.t. het geld vandaan komen?

"Als we uiteindelijk op deze wijze allerlei zinvol en nuttig werk (weer) hebben ingevuld, maar dat is een volgende stap, komt de vraag of die arbeidsplaatsen in de vierde sector niet 'gewit' moeten worden."

"Een probleem waar we wel tegenaan lopen is dat nogal wat werk in de collectieve sector zichzelf opgevaardeerd heeft. Zowel het duurder worden van het werk als de bezuinigingen hebben geleid tot een aantasting van de werkgelegenheid. Ga je dan vervolgens via een banenpool weer mensen aanstellen, dan krijg je al snel het verwijt dat dit concurrerend is. Ik vind dat de maatschappij die concurrentie aan moet durven gaan in het belang van mensen die er nu niet tussen komen. Als je weer meer functies gaat invoeren op minimum-niveau, bijv. de stads-wacht, dan heb je – wat zichzelf deels heeft weggesaneerd – via een omweg weer ingevoerd."

"Op een gegeven moment zou een deel van het uitkeringsgeld van Sociale Zaken naar het gemeentefonds kunnen overgaan of naar vakdepartementen, bijv. naar WVC, Onderwijs en Milieu. Ik vind niet dat je als doel moet stellen om uitkeringsgeld dat op deze wijze wordt vrijgespeeld, als belastingverlaging weer terug te geven aan mensen. Het kan te zijner tijd anders worden ingezet, maar dan als financiering van gewone arbeidsplaatsen."

"We hebben die omweg van de banenpools overigens niet alleen om financieel-technische redenen. De mensen waar het om gaat zijn uitgerangeerd, dragen een aantal problemen met zich mee. Zou je een deel van het uitkeringsgeld direct naar vakdepartementen overbrengen, dan zou het natuurlijk selectiemechanisme weer op gang komen. Dan kwamen ze niet aan de slag. Naar de betrokkenen toe kunnen de pools een soort van buffer zijn."

Henk Cornelissen
Charlotte Krop

De beste jaarverslagen op maatschappelijk terrein

"Het is een stimulans om te ontdekken hoezeer de verslaglegging van opbouwwerkinstellingen in vier jaar is verbeterd." Dat stelt het Panel Toetsing Jaarverslagen op Maatschappelijk Terrein in haar juryrapport 1989. Het panel verwacht eenzelfde positieve ontwikkeling m.b.t. jaarverslagen uit maatschappelijk werk en gezinsverzorging. Deze konden het afgelopen jaar voor het eerst ter toetsing worden aangeboden.

Eind januari jl. reikte het panel in Zwolle de prijzen uit. Het waren er vier dit jaar: een prijs voor het beste jaarverslag uit elk van de sectoren, een prijs voor het beste projectverslag en een hoofdprijs van alle inzendingen tezamen.

In de sector opbouwwerk ging de prijs naar de Stichting Samenlevingsopbouw Lieshout-Mariahout. Volgens de jury laat deze instelling, hoewel heel traditioneel, continuïteit in haar kwaliteit zien. Een voorbeeld van een kleine instelling die met beperkte middelen heel goed meekomt.

Als voorbeeld van een van de beste jaarverslagen vanuit het maatschappelijk werk/gezinsverzorging werd gekozen voor het verslag van de Nispenhof in Doetinchem.

Van de ingestuurde projectverslagen spande het (meerjaren)verslag van de Stichting Vlieg uit Bussum de absolute kroon. De jury: "Het komt vaak voor dat vrijwilligersorganisaties veel creatiever met hun verslaglegging omspringen dan instellingen. Wij bevelen dit verslag absoluut aan, vooral omdat het een iets ander jargon gebruikt en daardoor meteen een andere sfeer ademt. Het is heel bedrijfsmatig aangepakt en een aardig p.r.-instrument op die manier. De samensteller(s) van het verslag zijn erin geslaagd hun enthousiasme over te brengen op de lezer!"

Twee leden van het panel, Elly Konijn en Paul Bulterman overhandigen een individuele waardering en oorkonde aan vertegenwoordigers van de Stichting IJssel-Vecht-Delta

De panel-prijs – een personal computer, ter beschikking gesteld door grafisch bedrijf Stimio in Meteren – ging naar Stichting Maatschappelijke Dienstverlening IJssel-Vecht-Delta. Het jaarverslag van deze stichting scoorde maximaal op alle vijf door het panel gehanteerde criteria: presentatie en informatie-over-

dracht; doeltreffend werken; maatschappelijke berichtgeving; financieel beheer en personeel en organisatie.

Ook in 1990 kunnen opbouwwerk en maatschappelijk werk instellingen hun jaarverslag weer ter toetsing voorleggen.

Het juryrapport over 1989 kan kosteloos worden aangevraagd bij het secretariaat van het Panel Jaarverslagen, p.a. Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag, tel. 070-3804431. ■

Nieuwe bestuursleden Landelijk Platform Opbouwwerk

De in november jl. door de Raad van Aangeslotenen van het Landelijk Platform Opbouwwerk goedgekeurde statuten-wijziging is inmiddels notarieel verleden. De doorgevoerde verandering beoogde m.n. de bestuursamenstelling meer in overeenstemming te brengen met organisatie-veranderingen die zich in de afgelopen jaren op het terrein van de samenlevingsopbouw in Nederland voordeden. Dit leidde o.m. tot reserveren van

twee bestuurszetels namens de beroepsgroep opbouwwerk, i.c. de Nederlandse Beroepsorganisatie van Opbouwwerkers NBO. Recentelijk zijn als zodanig benoemd mevrouw Marieke Smeets ('s-Hertogenbosch) en de heer Bob Duste (Almere). ■

Prijsvraag bewonersinbreng bij stedelijke vernieuwing

Vanwege haar 25-jarig bestaan schrijft de Werkgroep '2duizend een prijsvraag uit "Bewonersinbreng bij stedelijke vernieuwing".

Doel is initiatieven en plannen te stimuleren, waarin inhoud wordt gegeven aan de inbreng van bewoners en gebruikers bij stedelijke vernieuwingen.

In veel gemeenten zijn de laatste jaren plannen (voor grootschalige projecten) ontwikkeld die van grote invloed zijn op de stad. De bekendste voorbeelden zijn de Kop van Zuid in Rotterdam en de IJ-oeveren in Amsterdam, maar in vrijwel alle gemeenten, ook de kleinere, dienen zich plannen aan.

Wat daarbij opvalt is de geringe inbreng en betrokkenheid van bewoners en gebruikers bij deze projecten. Bewoners – en anderen – hebben kennis en ervaring opgebouwd. Maar deze moderne, stedelijke ontwikkelingen vragen blijkbaar om een andere inbreng van bewoners en gebruikers. Onderzoek heeft bovendien aangetoond dat de inbreng van bewoners bij stadsvernieuwing in het algemeen op zijn retour is. Hernieuwde aandacht voor bewoners en gebruiken is nodig. Daar wil de Werkgroep '2duizend met de prijsvraag de aandacht op vestigen.

Voorwaarden voor deelname

Om duidelijker aan te geven waar het om gaat, zijn hier enkele door de werkgroep '2duizend vastgestelde voorwaarden opgenomen. De plannen zullen door een deskundige en onafhankelijke jury vooral op die punten worden beoordeeld.

- de plannen dienen zich te bewegen op het gebied van stedelijke vernieuwing, waarbij volkshuisvesting deel van het plan moet uitmaken
- stadsvernieuwingplannen kunnen deelnemen, indien ze vanwege omvang, oorspronkelijkheid of een andere kwaliteit stedelijke uitstraling en allure hebben

- plannen die als origineel kunnen worden aangemerkt vanwege de rol en inbreng van bewoners, nieuwe werkwijzen en samenwerkingsvormen tussen diverse partijen onderling zijn belangrijk
- de plannen worden mede beoordeeld op milieuconsequenties (verkeer en vervoer, energie, materiaalgebruik, etcetera).

Elke bewoners- of gebruikersorganisatie kan aan de prijsvraag deelnemen. Vanzelfsprekend mag bij het maken van een plan de hulp worden ingeroepen van instanties als opbouwwerk, gemeente, e.d. Deelnemers dienen bereid te zijn een jaar na de start van het project aan een evaluatie mee te werken.

De hoofdprijs bestaande uit een bedrag van f 25.000,- dient aan het plan te worden besteed. Werkgroep '2duizend stelt aan het uitvoerende project 25 dagen arbeid beschikbaar. Daarnaast zijn er twee aanmoedigingsprijzen: een tweede prijs van f 10.000,- en een derde prijs van f 5.000,-.

Een brochure met o.a. de volledige voorwaarden voor deelname en een aanmeldingsformulier is verkrijgbaar bij Werkgroep '2duizend, postbus 2000, 3800 CA Amersfoort. Voor informatie kan men zich wenden tot mevr. Trudy Meij, tel. 033-724224. In-diening van het plan dient vóór 1 juli 1990 plaats te vinden. ■

Leergang milieuveilig wonen

Het milieuvraagstuk staat centraal in de belangstelling. In politiek opzicht speelt het bijvoorbeeld in de discussie over vervoerssystemen en over energiebesparing, in de directe omgeving van burgers kunnen gevallen van bodemverontreiniging aan de orde zijn en is er het vraagstuk van het gescheiden aanbieden van huishoudelijk afval. In de komende tijd zal de directe betrokkenheid van bewoners bij het milieuvraagstuk alleen maar toenemen. Dat heeft consequenties voor de beroepsuitoefening van welzijnswerkers, functionarissen op het terrein van educatie en consultants. Voor deze doelgroep organiseert LOCO i.s.m. het Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Holland een "Leergang Milieuveilig Wonen".

Deze leergang wordt gegeven op 6 donderdagen van 10.00 tot 16.30 uur en kent de volgende inhoud:

- milieu en gezondheid (26 april)
- milieu en beleid (3 mei)
- milieu en werkgelegenheid (10 mei)
- milieu in en om het huis (17 mei)
- milieu en emancipatie (31 mei)
- milieu en woonomgeving (7 juni).

De uitvoering vindt plaats in Rotterdam, t.h.v. LOCO. De kosten van deelname aan de gehele leergang bedragen f 1.000,- inclusief lesmateriaal en certificaat. Intekening op de afzonderlijke dagen behoort in beperkte mate tot de mogelijkheden, kosten: f 180,- per dag.

Uitgebreide informatie en een folder is te verkrijgen bij het Landelijk Opleidingscentrum Opbouwwerk (LOCO), verbonden aan de Hogeschool Rotterdam & O, faculteit WAG, Nieuwstraat 15, 3011 GM Rotterdam, tel. 010-40043138/4004141. ■

Opbouwwerk bij buurtbeheer: partner van alle partijen

Buurtbeheer is méér dan technisch onderhoud aan woningen en woonomgeving. Dat merken verschillende gemeenten die de laatste tijd buurtbeheer introduceren. Ze spannen zich er voor in om hun beheeractiviteiten en die van de woningbouwverenigingen beter op elkaar af te stemmen. Organisatorisch is dat al een hele opgave, maar – zo blijkt in de praktijk – met onvoldoende resultaat: het beheer moet ook worden afgestemd op de bewoners en hun woongedrag. Als er geen of onvoldoende aandacht aan deze sociale component wordt besteed, treedt in een buurt weer snel verval op. Joop Versteegen gaat in onderstaand artikel in op de wijze waarop bewoners betrokken kunnen worden bij het beheer van hun wijk of buurt en de ondersteuning die het opbouwwerk daarbij kan bieden.

Buurtbeheer: een kans voor opbouwwerk

Het organiseren van bewoners ligt niet zo op de weg van gemeenten en woningbouwverenigingen; men is er niet mee vertrouwd. Toch blijkt het belangrijk bij beheer een grote prioriteit te geven aan de belevingscomponent van bewoners. Bewoners moeten in het beheer van hun buurt een eigen plaats innemen. Gewoonlijk vormen zij in het netwerk van beheer echter de zwakste schakel. In veel gevallen hebben ze ondersteuning nodig. Een taak die qua doelstelling en ervaring bij uitstek bij opbouwwerk past. Een uitgelezen kans voor opbouwwerk om bij buurtbeheer een wezenlijke functie te vervullen. Gemeenten en corporaties staan echter niet altijd te trappelen om een opbouwwerker in dienst te nemen. Hun ervaringen waren in het verle-

den niet altijd positief. In sommige gevallen houdt men zelfs de opbouwwerker liever buiten de deur; men is beducht voor oppositie van zijn kant of – door zijn toedoen – van lastige bewoners. In andere situaties wordt geen opbouwwerker ingeschakeld, omdat men niet weet wat zijn bijdrage kan inhouden. Opbouwwerkers die aan buurtbeheerprojecten beginnen, moeten hier rekening mee houden.

Positie van bewoners

Eerst sta ik even stil bij de positie van bewoners. Zij vormen voor opbouwwerkers de ingang bij buurtbeheer. Zoals naar voren gebracht in een eerder artikel 1), gaat het er bij buurtbeheer vooral om, samenhang te brengen in de beheeractiviteiten en deze te richten op de 'gebruikers'. Daarmee werden de bewoners bedoeld.

Jacques Derkse nam in een lezing over 'opbouwwerk en buurtbeheer' 2) de definitie van buurtbeheer over, op één punt na. Hij kon zich niet verenigen met de term 'gebruikers'. Bewoners noemt hij – terecht denk ik – 'medebeheerders'.

Deze term geeft beter de gewenste positie van bewoners aan. Ze zijn per slot van rekening eigenaar of huurder van een woning waar zij voor te zorgen hebben. Bewoners bepalen ook in hoge mate het sociale klimaat in een buurt, o.a. door het tot stand brengen en in stand houden van buurtvoorzieningen. Redenen om bewoners als medebeheerders te beschouwen. De achterliggende (democratische) gedachte is dat bewoners meer te zeggen moeten hebben over hun buurt. Door ervan uit te gaan dat bewoners medebeheerders zijn, plaatsen we hen (in beginsel althans) in een gelijkwaardige positie t.o.v. de andere partijen bij buurtbeheer.

In de meeste buurtbeheerprojecten zal dat (zeker in het begin) slechts theorie zijn. In de praktijk moeten de bewoners de positie van medebeheerders nog zien in te vullen. Zonder ondersteuning, door opbouw-

werk of anderen, zal hen dat niet meevallen.

Voor alle duidelijkheid wil ik er hier overigens nog wel op wijzen dat het principe "bewoners = medebeheerders" niet betekent dat bewoners een gedeelte van de taken en de verantwoordelijkheden van corporatie(s) of (deel)gemeente over kunnen nemen. Integendeel. Ieder heeft zijn eigen taken en verantwoordelijkheden voor de buurt; met de daarbij behorende bevoegdheden. Bij buurtbeheer gaat het niet om vermenging maar om afstemming van taken en verantwoordelijkheden.

Met andere woorden gemeente, woningbouwvereniging en bewoners werken samen aan de positieve ontwikkeling van de buurt. Ieder draagt vanuit eigen mogelijkheden en verantwoordelijkheden bij. Als (deel)gemeente, corporatie en bewonersorganisatie op elkaars stoelen gaan zitten, zijn ze mijns inziens op de verkeerde weg.

Waarom bewoners actief met buurtbeheer?

De bevolking van een buurt vormt geen sociale eenheid meer zoals vroeger. Er is sprake van individualisering. De verscheidenheid tussen mensen wordt groter. Verschillende levensstijlen leven naast elkaar, door elkaar en botsen ook met elkaar. De buurt is voor mensen niet meer hun domein maar is een arena geworden 3). De betrokkenheid van mensen bij elkaar en hun buurt is minder geworden. Traditionele solidariteit vind je praktisch niet meer. Toch is het voor de positieve ontwikkeling van de buurt belangrijk dat er condities geschapen worden voor een normaal, fatsoenlijk leefklimaat. Op oude waarden als: "zo hoort het!" kan geen beroep meer gedaan worden. Mensen trekken zich daar niet zoveel van aan. Tegenwoordig wordt er meer bij overeenkomst geregeld (eventueel na onderhande-

ling). Wederkerigheid gaat een grotere rol spelen. De traditionele solidariteit is te vervangen door "rationele solidariteit". Mensen zullen aan iets meedoen als zij verwachten dat het hen ook iets oplevert. Bij buurtbeheer zijn dat zaken als: niet zo'n rotzooi in de straat; minder vandalisme; een opknapbeurt van de hal van de flat; een veiliger gevoel op straat; het weghalen van gif uit de buurt om er weer gezond te kunnen leven; leuke dingen die georganiseerd worden, enz.

Op basis van dit soort belangen kunnen onderlinge netwerken in een buurt, sociale contacten en sociale controle weer gestalte krijgen.

Positie van opbouwwerk.

Uitgangspunt is dat opbouwwerk de belangen van de buurtbewoners dient. Opbouwwerkers zijn geen mede-beheerders maar adviseurs van de bewoners. Zij hebben hun eigen deskundigheid op basis waarvan zij een specifieke bijdrage aan buurtbeheer kunnen leveren nl.:

- verschillende groepen buurtbewoners organiseren op hun belangen en de algehele positie van bewoners in het buurtbeheer-netwerk versterken
- de gemeente, gemeentelijke diensten en woningbouwverenigingen stimuleren en aangeven hoe er op de buurt afgestemd gewerkt kan worden
- bedrijven, instellingen en maatschappelijke organisaties op terrein van onderwijs, gezondheidszorg, welzijnswerk e.d. stimuleren zich voor de buurt in te zetten en hierin ook coördinerend optreden.

Deze eigen deskundigheid kan opbouwwerk bij buurtbeheer het best ontplooiën vanuit een eigen onafhankelijke positie. Dat wil zeggen dat hij of zij vanwege de vertrouwenspositie met de bewoners niet in dienst moet treden bij gemeente of woningbouwvereniging(en). Maar ook dat opbouwwerk zich onafhankelijk van de bewoners(organisatie)

moet opstellen. Dus: bewonersstandpunten niet zonder meer overnemen, maar vanuit eigen verantwoordelijkheid en deskundigheid aan de slag ten behoeve van de bewonersbelangen en de buurtontwikkeling.

De opbouwwerker mag zich volgens mij niet opsluiten in de ondersteunersrol, maar moet zich profileren als partner van alle partijen. De partner die ervoor zorgt dat de continuïteit, de kwaliteit en de inhoud van het bewoners-aandeel in buurtbeheer zo sterk mogelijk zijn; die allerlei maatschappelijke organisaties en instellingen bij de ontwikkeling van de buurt betreft en bijdraagt in het onderling vertrouwen.

Zo'n onafhankelijke positie van opbouwwerk zal door de andere partijen erkend moeten worden. Of anders gezegd: door te laten zien wat de opbouwwerk-bijdrage inhoudt, is deze positie te verwerven. Doorslaggevend is het gewicht van de bijdrage, te weten de relevantie (de goede zaken aanpakken) en de kwaliteit (de zaken goed aanpakken). De professionele opbouwwerk-bijdrage aan het buurtbeheerproces zal planmatig moeten zijn: een gestructureerde bijdrage, die in fasen gerealiseerd wordt. Binnen de deelprojecten die in het plan van aanpak onderscheiden worden, zal opbouwwerk een eigen aandeel hebben en eigen doelen nastreven. Volgens mij is het goed, als deze doelen bij de andere partijen bekend en duidelijk zijn 4).

De rol van de opbouwwerker (m/v)

Opbouwwerk moet zijn plaats bij buurtbeheer bij de andere participanten verdienen. Het is de werker die dat moet doen. Zijn persoonlijke invulling, zijn houding en zijn capaciteiten zijn bepalend. Met name voor de afstemming op de werksituatie is de opbouwwerker op de eerste plaats zelf verantwoordelijk, samen met zijn opbouwwerk-organisatie. De rol van de opbouwwerker kan bij buurtbeheer nooit op

een standaard manier ingevuld worden. Wel zal de ene rol een werker beter liggen dan de andere. Feitelijk moet een werker kunnen "jongleren" met de verschillende invullingen van zijn opbouwwerkrol. De ene keer is hij ondersteuner van de bewonersgroepen, de andere keer pleitbezorger voor de buurt bij een of andere instantie of dienst. Hij organiseert een overleg of een specifieke activiteit ten behoeve van buurtproblemen. Of hij werkt met vertegenwoordigers van de gemeente of anderen aan de ontwikkeling van nieuwe perspectieven voor de buurt. Al naargelang de problematiek en de buurtsituatie dat vereist, kan de opbouwwerker verschillende rollen vervullen. Hij is in buurtbeheerprojecten zowel ondersteuner als buurt-manager. Oriëntatiepunten bij zijn rolkeuze zijn: de bewoners (hun capaciteiten en organisatiegraad), de knelpunten in de buurt, de fase in het buurtproces en de verhoudingen tussen de buurtbeheer-participanten. Overleg over de rolinvulling en de daarmee samenhangende werkzaamheden met de bewonersorganisatie en de eigen opbouwwerk-instelling zal altijd nodig blijven.

Tenslotte

Hoe de organisatie van buurtbeheer geregeld wordt, is deels een eigen en deels de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de drie partners: gemeente, woningbouwverenigingen en buurtbewoners. De meeste gemeenten benoemen in eigen kring een coördinerend ambtenaar om het werk van de verschillende gemeentelijke diensten en afdelingen op de buurt af te stemmen. Voor de algehele coördinatie van het buurtbeheerproces wordt meestal met de gezamenlijke partijen een stuurgroep gevormd. De uitvoering van de coördinatie-werkzaamheden kan in principe aan elk van de partijen gedelegeerd worden; dus ook aan de bewonersorganisatie of aan

zijn adviseur van de opbouwwerk-instelling. Dit kan alleen als de bewoners en het opbouwwerk een sterke positie innemen in het krachtenveld. In veel gevallen lijkt dit misschien onbereikbaar of nog heel ver weg. Maar het is wel een ideaal om na te streven.

Joop Versteegen

Noten

- 1) Kenmerken van buurtbeheer en de rol van opbouwwerk, M.O. nr. 78, september 1989.
2. T.g.v. de opening van het nieuwe gebouw van de stichting voor sociaal cultuur werk en samenlevingsopbouw te Breda, oktober 1989.
- 3) Van Engelsdorp Gastelaars.
- 4) Voor het formuleren van eigen opbouwwerk-doelen is bij het Werk-

centrum ZH een hulpinstrument ontwikkeld.

Het Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Holland besteedt dit jaar o.a. aandacht aan sociaal klimaat en wijkanalyse bij buurtbeheer. Voor inlichtingen kan men contact opnemen met WOZH, Singel 272, 3311 HK Dordrecht, tel 078-141443/131595. ■

Voorlichting door patiëntenorganisaties

Niet iedere patiëntenvereniging is in staat om – zoals de Stichting DES-Aktiegroep – de NS-stations vol te hangen met affiches. Maar dat is ook maar één vorm van voorlichting waarvoor een organisatie kan kiezen. Andere mogelijkheden zijn bijvoorbeeld het uitbrengen van een folder of een brochure, het beleggen van een avondje voor publiek, of wat te denken van het organiseren van een 'gezondheidsmarkt', waar organisaties zich kunnen presenteren.

Eén ding is in ieder geval zeker. Welke vorm van voorlichting ook gekozen wordt; er zal heel wat geregeld moeten worden. Een patiëntenorganisatie die functionele voorlichting wenst op te zetten, moet kunnen organiseren. De Werkgroep 2000 uit Utrecht heeft speciaal voor patiëntenorganisaties een werkboek en een video samengesteld over alles wat er zoal bij het maken van voorlichting komt kijken. Titel van werkboek en video: "Voorlichten uit eigen ervaring". Die eigen ervaring staat niet alleen voor de ervaring die leden uit patiëntenorganisaties met hun eigen ziekte of handicap hebben, maar ook voor de ervaringen met voorlichting van de organisaties die hebben meegewerkt aan de samenstelling van werkboek en video.

De video behandelt aan de hand van vijf veel voorkomende vragen en drie als voorbeeld dienende organisaties, de meest essentiële aspecten van voorlichting. Het programma is vooral bedoeld als discussie-'stuk' voor vooral wat grotere organisaties, die hun publieksen lotgenoten-voorlichting serieus willen gaan opzetten of herijken. Met het werkboek kan iedere organisatie (groot of klein) zijn voordeel doen. Het boek – het is overigens een ringband – behandelt zowat alle aspecten, die bij het maken van voorlichting komen kijken, aan de hand van een 'stappenplan'. Eerst wordt de (algemene) theorie over voorlichting behandeld. Leidraad daarbij is de simpel lijkende, maar moeilijk te beantwoorden vraag: "wat is voorlichting?" Vervolgens komen de verschillende 'vormen' van voorlichting aan bod; van gesprek tot en met een bijeenkomst voor honderden mensen. In het vierde deel, passeren de hulpmiddelen de revue. En daaronder vallen zowel een informatief A4-tje als een video-film.

De veelheid van onderwerpen en aandachtspunten leidt tot een geringe diepgang per onderwerp. Maar over het algemeen geeft het boek voldoende tips en informatie om de weg naar gedegen en doordachte voorlichting met meer zelfvertrouwen in te slaan. Het is tenslotte ook

een werkboek. Voornaam punt van kritiek is wel dat de opgenomen 'leeslijst' en adressenlijst absoluut onvoldoende is.

Het werkboek "Voorlichten uit eigen ervaring" kost f 25,-. De video kan gehuurd of gekocht worden voor f 29,50 of f 64,50. Meer informatie bij Werkgroep 2000, tel.030-341963. ■

Nogmaals patiëntenbelangenondersteuning in Overijssel

In een cursiefje onderaan het artikel van Bert van der Wilk en Inge Kamerbeek (in het M.O.-themanummer over patiëntenbelangenondersteuning – december 1989) werden twee organisaties vermeld.

Wie méér informatie wil hebben over de ondersteuning door het opbouworgaan van het patiëntenplatform in Overijssel moet zich niet wenden tot de Stichting Boog in Deventer, maar tot:

Stichting Overijssel, Project Welzijnsbehartiging Twente, Schalkburgerstraat 25a, 7551 GS Hengelo (O), tel. 074-428555. ■

Leefbaarheidsprojecten in Bellingwedde

In september 1989 verscheen in M.O. een artikel over kenmerken van buurtbeheer en rol van het opbouwwerk in stedelijke situaties 1) Niet alleen in stedelijke situaties speelt de problematiek van buurtbeheer. Juist ook op het platteland doen zich op dit gebied tal van interessante ontwikkelingen voor.

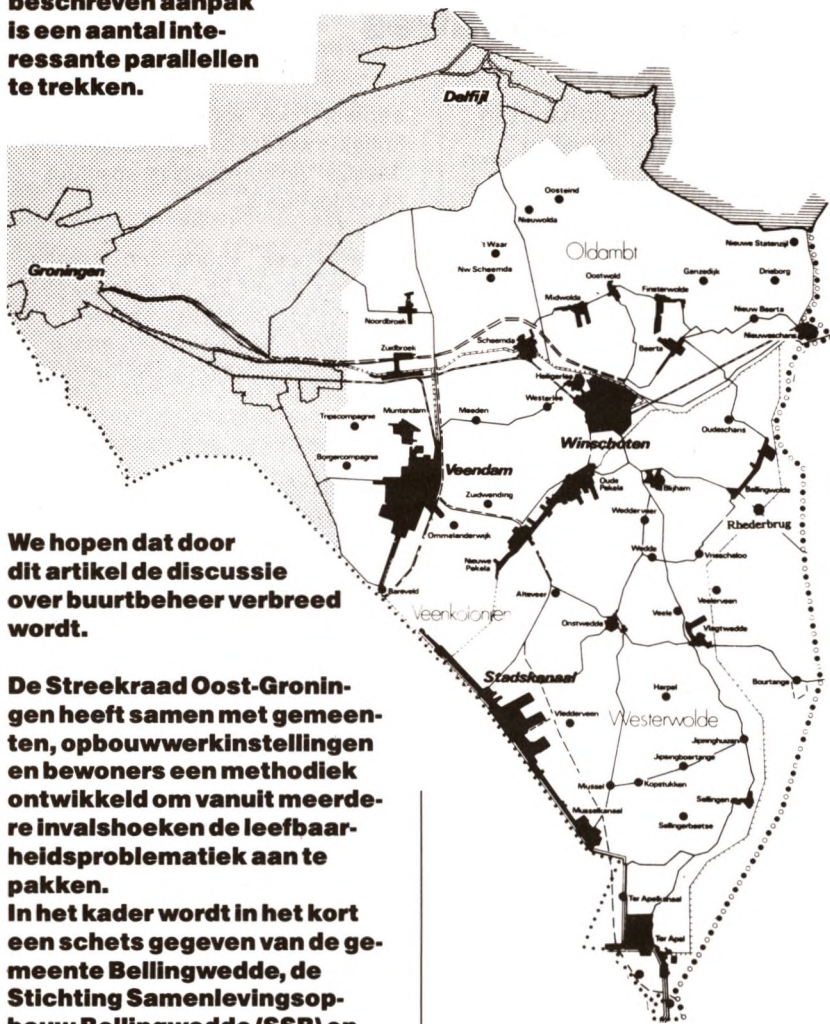
Met de door Joop Versteegen beschreven aanpak is een aantal interessante parallellen te trekken.

We hopen dat door dit artikel de discussie over buurtbeheer verbreed wordt.

De Streekraad Oost-Groningen heeft samen met gemeenten, opbouwwerkinstellingen en bewoners een methodiek ontwikkeld om vanuit meerdere invalshoeken de leefbaarheidsproblematiek aan te pakken. In het kader wordt in het kort een schets gegeven van de gemeente Bellingwedde, de Stichting Samenlevingsopbouw Bellingwedde (SSB) en

de Streekraad Oost Groningen (SOG).

Johan Brongers, opbouwwerker en Lex Geesink, projectcoördinator kleine kernen SOG zetten hun ervaringen in Bellingwedde op papier. Peter Zijlstra, wethouder van de gemeente Bellingwedde, was nauw bij de samenstelling van dit artikel betrokken.

Aanleiding

De Stichting Samenlevingsopbouw was in 1986 bezig met een sociale kaart van het werkgebied. Met de Rijks Universiteit Groningen waren contacten gelegd voor een onderzoek. De opbouwwerker wilde deze gegevens gebruiken om in gesprek te komen met plaatselijke bewonersgroepen. Het contact met deze organisaties was niet groot. Voor de financiering van het onderzoek werd een afspraak gemaakt met het College van B. & W. Parallel hieraan liep het kleine kernen project van de Streekraad Oost-Groningen. De Streekraad peilde in deze periode de bereidheid van gemeentebesturen om mee te doen aan het kleine kernen experiment.

In het overleg met de vertegenwoordiger van het College werd afgesproken dat er verbindingen gelegd zouden worden met de Streekraad. De wethouder van Ruimtelijke Ordening nam eind 1986 het initiatief om te komen tot leefbaarheidsprojecten in de kleine dorpen.

De betrokken partijen constateerden dat:

- de plaatselijke traditie van overleg met het gemeentebestuur niet optimaal functioneerde, problemen werden steeds afzonderlijk onder de aandacht gebracht bij het gemeentebestuur en ambtenaren
- bij het gemeentebestuur geen totaal beeld bestond van de ervaren problematiek in de kleine dorpen
- bewoners niet veel vertrouwen hadden in het gemeentebestuur, men voelde zich niet serieus genomen.

Nadat vertegenwoordigers van het gemeentebestuur, opbouwwerk en Streekraad globaal overeenstemming hadden bereikt over de te volgen werkwijze, zijn de bewonersorganisaties in het buurtschap Rhederbrug en het dorp Veelerveen benaderd.

Vooral de laatste jaren had het vertrouwen een aanzienlijke deuk opgelopen. Voor Veelerveen en Rhederbrug speelt in dit verband een heel bijzondere faktor een negatieve rol: de vuilwaterproblematiek. Zowel Veelerveen als Rhederbrug zijn zgn. kanaaldorpen. Beide liggen aan het landelijk meest stinkende water van Nederland. Tijdens de Oostgroningse aardappelmeelcampagne wordt van af september tot en met december al het afvalwater van de aardappelmeelfabriek (AVEBE) in het Ter Apelkanaal geloosd. Een situatie, waarmee bewoners al ruim 100 jaar geconfronteerd worden. Omdat de voortdurende toezeggingen om tot afvalwaterzuivering over te gaan niet gestand werden gedaan, werd in Veelerveen in 1986 zelfs een massaal opgevolgde boycot van de gemeenteraadsverkiezingen georganiseerd. Na enige aarzelingen van bewoners kwamen begin 1987 in Rhederbrug en Veelerveen toch de projecten op gang.

Leefbaarheid

Het begrip leefbaarheid heeft een belangrijke rol gespeeld in de Oostgroningse discussie over kleine kernen. Het begrip heeft gefunctioneerd als hoofddoelstelling in het beleid m.b.t. de kleine kernen. Dat heeft geleid tot meer aandacht voor de integratie van beleidssectoren. Leefbaarheid is ons inziens de subjectieve waardering van een sociaal-ruimtelijke situatie door bewoners. De indruk is dan snel gevestigd dat de "overheid investeert en de bewoner waardeert". Het zijn echter allereerst de bewoners zelf die investeren in hun dagelijkse leefomgeving. Bewoners investeren kapitaal in de gebouwde omgeving (niet alleen particuliere woningbouw en/of woningverbetering, maar ook in tuinaanleg enz.). Verder investeren zij tijd en moeite in de plaatselijke samenleving. De hoogte van de parti-

Stichting Samenlevingsopbouw Bellingwedde

De S.S.B. is een kleine instelling voor sociaal-cultureel werk en opbouwwerk in de gemeente Bellingwedde. De instelling voert activiteiten uit op een aantal terreinen nl. jeugd- en jongeren, mensen zonder werk, woon-omgeving en onderwijsvoorrang. Gemiddeld nemen per week 600 mensen deel aan de activiteiten. Hierbij zijn 150 vrijwilligers betrokken.

Streekraad Oost-Groningen

De S.O.G. is een samenwerkingsverband van 9 gemeenten: Beerta, Bellingwedde, Oosterbroek, Pekela, Scheemda,

Stadskanaal, Veendam, Vlagtwedde en Winschoten. Ruim 12 procent van de in totaal 151.432 inwoners is woonachtig in zo'n 35 dorpen met om en nabij de 1500 inwoners of minder.

Gemeente Bellingwedde

Bellingwedde is een echte plattelandsgemeente. De gemeente omvat 27 dorpen, buurtschappen en gehuchten verspreid over 11.013 ha.

De belangrijkste dorpen zijn: Bellingwolde (3026 inw.), Blijham (2896 inw.), Wedde (1319 inw.), Vriescheloo (946 inw.), Oudeschans/Klein Ulsda (173 inw.), Rhederbrug (481 inw.), Veelerveen (592 inw.).e

culiere investeringen hangt nauw samen met het vertrouwen en de verwachtingen van de bewoners in de toekomst.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Recent onderzoek heeft opnieuw bevestigd, dat belangrijke delen van het Nederlandse platteland steeds verder achterop raken ten opzichte van stedelijke gebieden. Door de opeenstapeling van problemen op het platteland is het verontrustend te moeten constateren dat op rijksniveau beslissingen (dreigen te) worden genomen, die eerder bijdragen aan een verslechtering dan aan een verbetering. Te denken valt aan:

- de in het nadeel van de kleine gemeenten uitvallende wijziging van de verdeelsleutel van de stads- en dorpsvernieuwingsmiddelen
- de voortdurende discussie rond de instandhoudingsnormen voor de kleine dorpsscholen
- de bezuinigingen op het sociaal-cultureel werk en opbouwwerk
- de privatisering van de PTT

- de maatregelen ter terugdringing van het particuliere autobezit
- de herijking van het regionaal beleid ten gunste van grootstedelijke gebieden.

Ook in de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening ontbreekt het aan een integrale visie op de plattelandsproblematiek. In deze nota wordt de onderhavige problematiek vooral gezien als een bereikbaarheidsvraagstuk. De opmerkingen van minister Alders zijn in dit licht interessant te noemen. Kennelijk is er een groeiend besef van de knelpunten op het platteland. Een bijstelling van beleid is zeker op zijn plaats. In deze gebieden zullen, de in bovengenoemde nota geformuleerde "ruimtelijke kwaliteit" en voor de achterblijvende bevolking geformuleerde "basisvoorwaarden voor de dagelijkse leefomgeving" in gevaar komen. Deze basisvoorwaarden zijn echter niet concreet uitgewerkt. Vooral bepaalde bevolkingsgroepen (minder mobiele, werklozen en ouderen) dreigen hiervan steeds meer de dupe te worden.

→

→

Momenteel keren veel (vooral jonge) mensen de Oostgroninger dorpen de rug toe. Hoezeer zij sommige aspecten van het plattellandsleven ook waarderen, het gemis en de slechte bereikbaarheid van werk, opleidingsmogelijkheden, bepaalde voorzieningen en geschikte woningen noopt hen te vertrekken naar oorden die betere ontplooiingskansen bieden. Uiteraard zien de ach-

**zonder materiële ondersteuning blijft het motto
"regio's op eigen kracht"
een loze kreet**

terblijvende dorpsbewoners dit met lede ogen aan. Een integrale aanpak, ook vanuit de rijksoverheid, is nodig om de kwaliteit van de plattellandsamenleving te bewaken en achterstandssituaties weg te werken en te voorkomen. Het rijk zal daarvoor de provincies en de gemeenten de middelen moeten geven om daadwerkelijk een leefbaarheidsbeleid op maat te kunnen voeren. Zonder deze materiële ondersteuning blijft het in de Vierde Nota voor de plattellandsgebieden gelanceerde motto "regio's op eigen kracht" een loze kreet.

Kracht van het platteland

Jarenlang hebben problemen – ook bij de eigen bewoners – het beeld van Oost-Groningen gedomineerd. Beleidsmatig zijn vooral ook de sterke punten van het platteland van belang. Gemeentebesturen, bedrijfsleven en vooral ook de bewoners zelf moe-

ten de basis leggen voor een betere kwaliteit van de woon-, werk- en leefomgeving. Bewoners voelen zich betrokken bij het gebied en hebben hun wortels in de plaatselijke samenleving. Deze onzichtbare relatie vormt mede de vitaliteit van de bewoners. Vanuit deze relatie kan op vele manieren ingespeeld worden op nieuwe ontwikkelingen zoals b.v. toerisme en recreatie.

De sterke punten van het platteland liggen vooral ook in de sfeer van de woon- en leefomgeving: betaalbare woningen, sociaal klimaat, rust, ruimte en schone lucht.

Lagere én hogere overheden moeten vooral een klimaat scheppen waarin kansen tot ontwikkeling kunnen komen. Zij dienen voorwaarden te scheppen voor wettelijke, bestuurlijke en financiële maatregelen. Daarbij moet optimaal gebruik worden gemaakt van de ervaring en

**aan de hand van concrete projecten tonen bewoners
op kleinschalig niveau
kracht van het platteland**

creativiteit die bij bewoners en bedrijfsleven aanwezig is. Mensen als mr. G.A. Wagner hebben bij herhaling een pleidooi gevoerd voor samenwerking op lokaal niveau. Niet via formele verstikkende structuren, maar op informele wijze aan de hand van concrete projecten: "op die manier wék je persoonlijk élan op. Mensen krijgen dan dingen van de grond die normaal niet zouden lukken."

De projecten in Bellingwedde laten zien dat bewoners met erg veel enthousiasme gewerkt hebben aan hun eigen woonomgeving. Ondanks de tegenwind laten bewoners op deze wijze op kleinschalig niveau de kracht van het platteland zien. Het herstel dat zich in Bellingwedde en andere plattellandsgemeenten aftekent wijst hier reeds op.

Plan van aanpak

In dit onderdeel schetsen we een globaal beeld van de fases die alle projecten hebben doorlopen. Bij de inbreng van de betrokken partijen gaan we in op rollen en posities. Kort samengevat kunnen we stellen dat de leefbaarheidsprojecten in Oost-Groningen met name gericht zijn (geweest) op het inventariseren en oplossen van knelpunten die door met name bewoners zijn aangedragen.

Wanneer we alle projecten in Oost-Groningen overzien komen we tot de volgende fasering:

1. Politieke agenda-vorming
2. Probleemanalyse
3. Politieke besluitvorming
4. Uitvoering
5. Evaluatie en vervolg.

Agenda-vorming

Het eerste initiatief werd in alle projecten door instellingen en gemeenten genomen. Er werd een informatieavond belegd. Hiervoor werden de verenigingen voor plaatselijk belang uitgenodigd. Na uitleg over doelstelling en werkwijze namen deze verenigingen het initiatief over. Door hen werden werkgroepen samengesteld die het dorp vertegenwoordigden. De belangrijke sleutelfiguren namen zitting in de werkgroepen.

Probleemanalyse

De werkgroepen die in de eerste fase gevormd waren gingen intensief aan de slag met het inventariseren van knelpunten en oplossingsmogelijkheden.

Een door het gemeentebestuur aangewezen ambtenaar zorgde gedurende het hele project (en daarna) voor de administratieve afwikkeling. De rol van de politieke vertegenwoordiger en de (al naar gelang de behandelde onderwerpen) aanwezige beleidsambtenaren lag vooral in het aangeven van huidig beleid, het

aangeven van verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de verschillende gemeentelijke sectoren, personen en organisaties (als b.v. de woningstichting). De belangrijkste reden hiervoor was dat de besluitvorming in de groepen zorgvuldig kon plaats vinden. De groepen konden daardoor rekening houden met de "objectieve" mogelijkheden en onmogelijkheden.

Deze fase werd afgesloten met inspraakavonden in de dorpen. Op deze avonden werden de knelpunten, door middel van dia's, aan de bevolking gepresenteerd. Er werd ingegaan op mogelijke oplossingen en de toekomst van de dorpen.

De inventarisatie van knelpunten, oplossingsmogelijkheden en de op basis van deze inventarisatie opgestelde toekomstvisie werden verwoord in een "leefbaarheidsplan".

Politieke besluitvorming

De leefbaarheidsplannen werden door de bewoners aangeboden aan het gemeentebestuur. In deze fase bepaalde de politiek haar standpunt inzake de door het dorp naar voren gebrachte visie. Vervolgens stelde zij per dorp vast op welke punten zij in randvoorwaardenschepende zin (bestemmingsplan e.a.), menskracht, geld en/of op andere wijze (aanboren subsidies, lobby) wilde meewerken aan de concrete realisatie van aspecten uit het leefbaarheidsplan.

In deze fase werden overheden op zowel regionaal als provinciaal niveau over de plannen geïnformeerd.

Uitvoering

Het College van B. & W. nam de uitvoering van de plannen vervolgens ter hand. De voorstellen van het ambtelijk apparaat werden getoetst in de werkgroepen. Na definitieve besluitvorming door College en gemeenteraad werd vervolgens het een en ander uitgevoerd. De werkgroepen gingen zelf ook aan de slag met gesignaleerde knelpunten.

Evaluatie en bijstelling

De leefbaarheidswerkgroepen kwamen in deze fase minder frequent bijeen. De knelpunten die niet op korte termijn waren op te lossen kwamen in de bijeenkomsten aan de orde. Daarnaast werden nieuwe knelpunten gesignaleerd die zich voordeden in de woonomgeving.

Inbreng bewoners

De leden van de werkgroep hadden in het begin niet veel vertrouwen in het project. Bewoners hadden het gevoel: "Ze willen iets van ons, worden we voor hun karretje gespannen, gaan we eindeloos praten waar niets uitkomt?" Daarnaast was het opbouwwerk een onzekere factor. Het beeld was: "wat hebben we aan een opbouwwerker, we moeten wel met beide benen op de grond blijven staan, we doen niet mee aan lucht-fietserij."

Na enkele bijeenkomsten veranderde deze houding. Bewoners raakten bijzonder betrokken. Men kreeg vertrouwen in de wijze waarop het project werd aangepakt. Ze kregen het

De officiële overhandiging van de leefbaarheidsplannen Rhederbrug en Veelerveen door wethouder P. Zijlstra aan gedeputeerde H. Vos (november 1987)

gevoel dat hun verhaal belangrijk en nodig was. "We konden onze punten op de vergadering naar voren brengen zonder dat we in de rede werden gevallen, er werd goed naar ons geluisterd".

De uitwisseling van informatie, in de fase van de probleemanalyse, met ambtenaren was erg zinvol. Ambtenaren hoorden van bewoners hoe gedacht werd over hun beleidsterrein. Bewoners werden geïnformeerd door de beleidsvoorbereiders. Vaak ontstond een levendige discussie over het beleid in relatie tot de buurt. Bewoners werden op deze wijze geschoold. In de groepen werd duidelijk wat bijv. (on)mogelijk was op het terrein van de volkshuisvesting. De roep van vele bewoners in de kleine kernen om vele goedkope woningen te bouwen in de sociale sector werd geanalyseerd. Uiteindelijk bleek dat goedkoop bouwen

niet mogelijk was. Voor hetzelfde geld kon in het dorp een woning gekocht worden. Het belang van de particuliere sector werd veel groter en reëler. Gevolg was dat de bestemmingsplannen kritisch doorgenomen werden op bouw mogelijkheden in de particuliere sfeer waarbij sociale woningbouw in de toekomst niet werd uitgesloten. Doordat bewoners zelf intensief bezig waren met het analyseren en het zoeken naar oplossingsmogelijkheden, groeide het besef dat de gemeentelijke overheid beperkt was in haar mogelijkheden. Boeiend was dat bewoners duidelijk hun wensen aan gaven maar dat de "redelijkheid" steeds in de gaten werd ge-

bij bewoners groeide het besef dat de gemeente ook maar beperkt is in haar mogelijkheden

houden. In de groepen leefde tijdens de analyseperiode het gevoel: "Wij doen nu ons best, straks is de wethouder aan de beurt, hij en de gemeenteraad zijn niet voor niets aan dit project begonnen."

Relatie met de achterban

In de dorpen moesten de bewoners voortdurend kritische geluiden van andere dorpsbewoners aanhoren. Men geloofde aanvankelijk niet zo in het project. De oordelen die de leden van de werkgroep in het begin zelf hadden, hoorden ze in versterkte mate terug van hun achterban. Aan de ene kant moest men de kritische geluiden weerstaan maar aan de andere kant groeide het vertrouwen in de werkgroep leden binnen het dorp ook. Er werden enkele kleine dringende knelpunten door het gemeentebestuur aangepakt. Daardoor werd zichtbaar gemaakt dat de werkgroep actief was: er gebeurde iets.

Het beheerplan werd door de werkgroepen aangeboden aan de gemeenteraad, en aan het College van Burgemeester en Wethouders. De gedeputeerde van Kleine Kern en van de Provincie Groningen was als gast op deze bijeenkomst aanwezig. Het was niet eenvoudig voor de aanbieders om dit gezelschap toe te spreken. Vele onrustige uren waren aan de aanbieding vooraf gegaan. Van te voren was de afspraak gemaakt dat in nood bijstand geboden zou worden. Dit bleek echter niet nodig te zijn: de plannen werden door de betrokkenen positief ontvangen. Na het aanbieden van het beheerplan werd het voor de bewoners relatief stil. Het College van B. & W. was aan zet. De werkgroepen kwamen in deze periode minder frequent bijeen. Men ging aan de slag met die knelpunten waar ze zelf iets aan konden doen. Er werd bijv. contact opgenomen met het Waterschap om te praten over het bermbeheer, met het Groene Kruis over de vestiging van een consultatiebureau, met de PTT over een extra brievenbus, met de rijkspolitie over verkeersonveilige punten, etc..

Veelerveen

Na enkele maanden kwam het College in Veelerveen met voorstellen tot verbetering van het dorps huis en knelpunten in de woonomgeving.

In Veelerveen was de vreugde bijzonder groot dat er een brug over het kanaal gerealiseerd kon worden. Niemand in het dorp geloofde de werkgroep, dat er een brug zou komen. Het werd in het dorp als "roddel en onzin van de kleine kern" afgedaan. Men kreeg pas vertrouwen toen men de aannemer bezig zag met de voorbereidende werkzaamheden. De bouw van de brug werd voor onmogelijk gehouden, het was een wens die al tientallen jaren leefde in het dorp. Toen de brug er lag werd een groot feest gehouden in het dorp. Er waren op dit feest ongeveer 1000 mensen. De kinderen van de basisschool, het zangkoor met een zelf gecomponeerd lied en vele plaatselijke verenigingen waren hierbij betrokken.

Het kleine kernen project werd hiermee afgerond en het was tevens een manifestatie van de kracht en vitaliteit van het dorp.

Rhederbrug

In Rhederbrug verliep het proces na aanbieding van het rapport anders. De oplossing van de knelpunten was ingewikkelder. Het College kwam ook naar dit dorp met oplossingen. De belangrijkste waren: de

Met een wielerronde werd de nieuwe brug in Veelerveen feestelijk in gebruik genomen (augustus 1989)

De Nije Brugge

1.

*Bie ons in Veelerveen, joa hier
Doar hebb'n wie n' nije Brugge
Wie hebb'n hier al zo laank op wacht
Hai ligt hier nou in volle pracht.*

refrein:

*Mensen van de Koelen hier
Komen nou mit veul plezier
Over't knoal noar heur bestemming tou
Dat ging eerder laange nait zo gauw!*

2.

*Zeuventiger jaor terugge nou
Is over dei Brugge al praot
Wie wait'n alllemoal ja wel
't kost geld en wie kreeg'n niks van 't Stoot.
refrein*

3.

*Dei Brugge ligt nou over't knoal
Hai gait van 't Zuud'n noar 't Noorden
Ook gait hai nog van Oost noar West
Oh, nije Brugge dou dien Best!!
refrein*

E.G.

verplaatsing van de basisschool, de verbouwing van het dorps huis, de herinrichting van een straat, en de aanpak van een braakliggend binnengebied. Voor de verbouwing van het dorps huis voerde het gemeentebestuur overleg met het bestuur van het dorps huis en voor de inrichting van de straat en het binnengebied werd een werkgroep samengesteld bestaande uit aanwonenden en enkele vertegenwoordigers van de werkgroep. Inmiddels zijn de plannen in een stadium dat er zicht is op realisatie.

Doordat de realisering van de plannen lang duurde nam de betrokkenheid van de werkgroep leden af. Het opgebouwde vertrouwen stond onder druk. Het was niet eenvoudig voor bewoners om lang te wachten op oplossingen van knelpunten. "Wat willen ze nu, gaat het nog wel door, ze willen niet," hoor je nu regelmatig. De dorpsbewoners hadden hun twijfels, omdat de tastbare resultaten (nog) niet in zicht waren. Leden van de werkgroep drongen aan op overleg, het College hield wat af omdat er geen duidelijke informatie te geven viel. Inmiddels heeft het nodige overleg plaats gevonden tussen de werkgroep en het College. Doordat de werkzaamheden zijn begonnen zullen de kritische geluiden in het dorp waarschijnlijk spoedig afnemen.

Opbouwwerk

De informatie die op het opbouwwerk afkwam over de plaatselijke belangenverenigingen was niet direct positief. De verenigingen waren ta-

melijk gesloten, men werkte volgens traditionele patronen wat niet veel opleverde voor het dorp waarin men actief was.

De aanleiding voor de opbouwwerkinstelling om mee te werken aan de leefbaarheidsprojecten was dat het reële kansen zag voor verbetering van de woonomgeving in de dorpen. Bewoners konden hierin een belangrijke rol krijgen. Daarnaast bood het de opbouwwerkinstelling de mogelijkheid om de relatie met de plaatselijke belangenverenigingen op te bouwen.

Een belangrijk gegeven in de voorbereidingsfase was dat het klikte tussen de direct betrokken functionarissen en de wethouder.

In de eerste besprekingen werd door de opbouwwerker vooral gelet op de condities voor bewoners. Voortdurend werd er helder en open gesproken over de verschillende posities en rollen van de partijen.

Tijdens deze eerste bijeenkomsten werd de basis gelegd voor het project. De opbouwwerker stelde zich aan de kant van bewoners op maar was geen advocaat van de groep. Bewoners moesten zelf het woord voeren, de opbouwwerker zorgde in de vergaderingen dat iedereen voldoende aan bod kon komen. Tijdens de vergaderingen moest de opbouwwerker voortdurend balanceren tussen de politiek enerzijds en de belangen en wensen van de bewoners anderzijds. Het was belangrijk voor het gemeentebestuur dat de opbouwwerker niet persoonlijk partij koos, het ging om de opvattingen van bewoners. Identificatie van de opbouwwerker met de bewoners

**De Veelerveenster zangvereniging
"Door Eendracht Sterk" bracht bij de officiële opening van de nieuwe brug een speciaal voor deze gelegenheid gecomponeerd lied ten gehore**

was niet in het belang van de te behalen gezamenlijke resultaten.

De discussie in de groepen werd door de opbouwwerker sterk gestructureerd. De bewoners konden in hun eigen taal (dialect) deelnemen aan de discussie. Gepraat werd aan de hand van de volgende vragen: "Wat zijn de knelpunten? Wat is het beleid? Hoe kan het een en ander opgelost worden?"

**rol van opbouwwerker
werd door alle partijen
als noodzakelijk ervaren**

Vooraf en na de vergaderingen werd regelmatig door de opbouwwerker met de leden van de werkgroepen gepraat over het belang van de bewoners, de haalbaarheid van wensen, de belangen van de gemeente of van de woningcorporatie. De opbouwwerker was in de vergaderingen de intermediair tussen gemeente en bewoners. Op het moment dat belangentegenstellingen zichtbaar werden, werden deze door hem benoemd en bespreekbaar gemaakt. De sfeer in de werkgroepen bleef hierdoor goed. Vaak stelde de opbouwwerker procedures voor

over de informatie-overdracht naar de achterban of over de afhandeling van een concreet probleem. De relatie van bewoners met het opbouwwerk is sterk verbeterd. Deze relatie viel te typeren als solidariteit op afstand. Met name de pragmatische aanpak, het vertalen van wensen d.m.v. de samenvattingen tijdens de vergaderingen, het helpen bij bijv. het houden van de toespraken, maar ook het oog hebben voor het functioneren van de groep en resultaten sprak bewoners aan. Vaardigheden van de opbouwwerker die de positie van bewoners voelbaar versterkte maar met behoud van hun eigen identiteit. De rol van de opbouwwerker werd door alle partijen als noodzakelijk ervaren.

Gemeente

De besturen van de Oostgroninger plattelandsgemeenten zijn op zoek naar mogelijkheden om niet alleen de grotere kernen, maar ook hun kleinere dorpen beter te laten functioneren.

Gemeentebesturen zijn bezorgd over de ontwikkelingen in de kleine dorpen:

- de particuliere investeringen kwamen meer en meer onder druk te staan: niet alleen het imago van de dorpen in de regio stond onder druk, ook het zelfbeeld bij de eigen bewoners vertoonde sterke negatieve ontwikkeling
- goed bedoelde gemeentelijke maatregelen sloegen niet altijd aan, mede als gevolg van ongecoördineerde belangen binnen de kleine dorpen. Het gevolg was trainage, vertraging en het uitblijven van de beoogde effecten (bijv. katalysatorfunctie dorpsvernieuwing).

Met de deelname van een lid van het College van Burgemeester en Wethouders in de projectgroepen Rheidervogel en Veelerveen, toonde het

gemeentebestuur nadrukkelijk haar betrokkenheid bij de leefbaarheidsproblematiek. Van gemeentewege werd officieel de portefeuille kleine kernen ingesteld.

Ook vóór de kleine dorpenprojecten was er al sprake van een min of meer regulier overleg tussen dorp en gemeentebestuur. Erg veel effect had dit niet. Vanuit de dorpen werden "jaarlijks" knelpunten en wensen op tafel gelegd. Meer dan "we nemen ze mee" kon in het algemeen niet toegezegd worden: voor alle partijen een volstrekt niet tot tevredenheid stemmende werkwijze. Door de inbreng van de politiek werd het de werkgroepleden duidelijk dat het gemeentebestuur serieus wenste om te gaan met de geluiden uit de dorpen. De wethouder gaf voortdurend aan dat voor goede plannen middelen beschikbaar zouden komen.

betrokkenheid politiek was voor de bewoners belangrijke stimulans

Daarnaast was het belangrijk dat de portefeuillehouder kleine kernen zich politiek verantwoordelijk voelde voor de daadwerkelijke effectivering van de opgestelde plannen. Voor de bewoners (en de ambtelijke bijstand!) bleek de permanente aanwezigheid van de politiek een belangrijke stimulans.

Voor de politieke vertegenwoordiger hield de deelname aan de projectgroep een zeker risico in. Het inslaan van een nieuwe weg ten aanzien van de kleine dorpenproblematiek betekende tegelijkertijd dat bekende beleidspaden werden verlaten. Behalve de vele uren extra inspanning bestond bij aanvang van de projecten nog onzekerheid over bijvoorbeeld koerszetting, duur van het project en de uiteindelijke politieke haalbaarheid.

Hetgeen gedurende het hele proces hoge eisen stelde aan het politieke en sociale vakmanschap van de bestuurder.

De bestuurder verkeerde voortdurend in een zeker spanningsveld. Hij moest – in de planvormingsfase – niet te "dwingend" aanwezig zijn, maar er tegelijkertijd voor zorg dragen dat de plannen ook daadwerkelijk zicht boden op resultaat (lees: politieke haalbaarheid).

Opvallend in de rol van de gemeenteraad is, dat van de projecten nooit politiek is gemaakt. Vanuit een opvallend gedogende houding is de portefeuillehouder kleine kernen een grote beleidsvrijheid geboden met betrekking tot de gemeentelijke betrokkenheid bij de ontwikkeling en uitvoering van de projecten.

Ambtelijke betrokkenheid

Binnen het gemeente-apparaat is door het gemeentebestuur een kleine kernencoördinator aangewezen. Deze droeg onder meer zorg voor de administratieve afwikkeling van de projecten. Verder ondersteunde hij de wethouder en functioneerde hij als contactpersoon tussen de werkgroep en het ambtelijk apparaat (vraagbaken, bemiddelaar en doorgeefluik).

Afhankelijk van de onderwerpen die gedurende het project op de agenda werden geplaatst, werden op de vergaderingen deskundigen uitgenodigd om hun visie te geven. De betrokken ambtenaren konden zonder politieke randvoorwaarden, vrijelijk ingaan op de knelpunten en gewenste oplossingen. Ze kregen de gelegenheid heel direct hun persoonlijke betrokkenheid uit te dragen.

Het werken aan een concreet doel en de directe communicatie met het werkveld sprak het ambtelijk apparaat aan.

De projecten brachten ook een aantal aspecten met zich mee, die onder het kopje "kinderziekten" te plaatsen zijn. De belangrijkste zijn: onduidelijkheid.

Met de uitbreiding van het buurthuis in Rhederbrug is begin 1990 een start gemaakt

delijkheid prioriteitsstelling project ten opzichte van het reguliere beleid en de ervaring van het project als een stuk werkuitbreiding. Met betrekking tot deze laatstgenoemde punten is het vooral van belang te constateren, dat politiek duidelijkheid wordt geschapen. Behalve deskundigen uit het ambtelijk apparaat moet daarbij ook gedacht worden aan bijvoorbeeld politiefunctionarissen wanneer het gaat over de verkeersleefbaarheid.

Streekraad

Met de aanstelling van een projectcoördinator kleine kernen zette de Streekraad Oost-Groningen de leefbaarheidsproblematiek nadrukkelijk op de politieke agenda. Vanuit de Streekraad Oost-Groningen wordt in grote lijnen op twee wijzen speciale aandacht gegeven aan de kleine dorpen:

- gemeenten kunnen gebruik maken van de diensten van de projectcoördinator bij het opzetten van een samenhangend kleine dorpenbeleid
- in overleg met gemeentelijke overheden, provinciale- en rijksoverheid worden regionale ontwikkelingsprojecten opgezet.

De deelname van de Streekraad Oost-Groningen in de leefbaarheidsprojecten Rhederbrug en Veererveen heeft de volgende betekenis gehad:

- de inbreng van in vergelijkbare situaties opgedane ervaringen
- de wetenschap, dat de aanpak al in een aantal dorpen tot resultaten heeft geleid, betekende een krachtige stimulans naar zowel bewoners als gemeente (om er nog meer uit te halen)
- voor de gemeente betekende de nadrukkelijke betrokkenheid van de Streekraad een stuk gedeelde verantwoordelijkheid met betrekking tot de methodische aspecten en de uitvoering.

Bij dit laatste moet gedacht worden aan het – in relatie tot de voorgestane maatregelen – in kaart brengen van de diverse financieringsmogelijkheden.

Daarnaast werd het gezicht van de Streekraad herkenbaar voor bewoners. De functie van de Streekraad was aanvankelijk onduidelijk. Door de benadering van de betrokken medewerker kregen bewoners het gevoel dat de Streekraad ook voor hen betekenis heeft. De medewerker stelde zich niet formeel op, maar hij bouwde op basis van betrokkenheid een vertrouwensrelatie op. Bewoners werden gestimuleerd om na te denken over de toekomst door het concreet zichtbaar maken van ontwikkelingsperspectieven.

Op bestuurlijk-politiek niveau heeft de verantwoordelijke portefeuillehouder van de Streekraad een belangrijke rol gespeeld. Door zijn enthousiaste en persoonlijke inzet heeft hij in belangrijke mate bijgedragen aan een groeiende regionale en provinciale belangstelling voor de kleine kernen.

De leefbaarheidsplannen en de regionale ontwikkelingsprojecten staan in nauwe relatie tot elkaar. De regionale projecten trachten een antwoord te geven op de nog steeds op de kwetsbare Oostgroninger plattelandstructuur afkomende bedreigingen en kansen. Om een dergelijk regionaal project het gewenste effect te kunnen laten sorteren is het noodzakelijk inzicht te hebben in de op lokaal niveau ervaren leefbaarheidssituaties. Niet alleen in de complexe, samenhangende problematiek, maar vooral ook in de ontwikkelingsmogelijkheden. De dorpsplannen bieden dat inzicht!

Een in de Rhederbrug gelegen (vervallen) industrieterrein wordt meegenomen in een regionaal acquisitieprogramma. Regionaal worden experimenten voorbereid met nieuwe vormen van personenvervoer. Rhederbrug en Veererveen worden betrokken bij een regionaal project, gericht op de stimulering van kleinschalige logiesaccommodaties bij particulieren.

De aanpak is er niet alleen op gericht om een informatiestroom van "onder naar boven" op gang te brengen, maar ook van "boven naar beneden". De mate waarin regionale projecten als boven omschreven een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de regio, is afhankelijk van de mate waarin de "kansen" ook daadwerkelijk worden aangegrepen. Dit is vooral afhankelijk van de mate waarin deze kansen worden vertaald naar de lokale situatie. De actieve betrokkenheid van de Streekraad heeft vooral ook met betrekking tot dit laatstgenoemde een belangrijke stimulerende rol gespeeld.

Provinciale- en rijksoverheid

De mogelijkheden van de lokale overheid met betrekking tot het ontwikkelen van een leefbaarheidsbeleid op maat zijn aan grenzen gebonden. Op een aantal beleidsterreinen is het provinciaal en rijkbeleid maatgevend (onderwijs, verkeer en vervoer, enz.). Op weer andere terreinen is min of meer sprake van autonome ontwikkelingen. Te denken valt aan de voortschrijdende processen van schaalvergroting met al hun gevolgen voor de voorzienings situatie in

de kleinschalige dorpssamenlevingen.

De plattelandsproblemen van nu vragen om een actieve overheid op alle niveaus, die betrokken is, motiveert en initieert.

De betrokkenheid van het rijk bij de regionale ontwikkeling van Oost-Groningen krijgt vooral vorm in de uitvoering van het Integraal Structuurplan Noorden des Lands (ISP) en de Herinrichting van Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veekolonien. Deze Herinrichting kan worden beschouwd als een aanzet tot een meer integrale herinrichting van delen van het landelijk gebied. Vooral dankzij de via de Herinrichting en het ISP geboden financiële ondersteuning is een krachtige start gemaakt met het ontwikkelen van een regionaal samenhangend en vernieuwend plattelandsbeleid. Een goed voorbeeld daarvan is de revitalisering van het Oostgroninger kanalenstelsel. Door een goede onderlinge afstemming tussen de diverse beleidssectoren is het totale Oostgroninger kanalenstelsel opgeknapt en geschikt gemaakt voor de recreatieve toervaart. De vuilwaterproblematiek is opgelost door het realiseren van een zuiveringsinstallatie bij de aardappelmeelfabriek AVEBE in Ter Apelkanaal. Vaste bruggen en dammen worden vervangen door ophaalbruggen en sluizen. Langs de kanalen zijn voorzieningen aangebracht als aanlegsteigers, e.a.

Zo ook in de Rhederbrug en Veelerveen. Waarbij in Veelerveen – als toekomstig knooppunt in het Oostgroninger recreatieve (vaar-) wegstelsel – nog eens een unieke drie-oever verbinding tot stand is gebracht.

De kanalen in de dorpen Rhederbrug en Veelerveen waren eerst

zeer grote knelpunten. Dankzij eerder genoemde maatregelen bieden ze nu goede ontwikkelingsmogelijkheden.

Voor de steun van een groot aantal projecten is de steun van de provincie onmisbaar geweest: de functieverbreding c.q. uitbreiding van de dorpscentra; de realisatie van de voetgangers/fietsersbrug te Veelerveen; de bouw van een nieuwe school in Rhederbrug.

In dit verband moet vooral gewezen worden op het op de kleine dorpen toegesneden – door de provincie beheerd – actiefonds kleine kernen/ versterking plattelandsstructuur. Mede dankzij dit fonds konden deze projecten tot uitvoering worden gebracht.

De betrokkenheid van de provincie beperkt zich zeker niet alleen tot het financiële vlak. Zowel de voor het kleine kernenbeleid verantwoorde lijke gedeputeerde, alsook de betrokken ambtelijke medewerkers gaven door hun persoonlijke aanwezigheid blijk van de door hun gevoelde verantwoordelijkheid en interesse. Dit was het geval bij bijvoorbeeld de officiële presentatie van de leefbaarheidsplannen en de officiële oplevering van majeure projecten.

Tot slot

Er is veel tijd geïnvesteerd. Bewoners, verantwoordelijke wethouder, opbouwwerker, medewerker Streekraad en ambtenaar kleine kernen hebben gedurende twee jaar in totaal 38 avonden per dorp gepraat over de leefbaarheid. Het leverde een goed doorwrocht beheerplan op dat slechts op kleine onderdelen werd aangepast door de bevolking. Er is zichtbaar veel veranderd in de directe woonomgeving. Onzichtbaar is dat het vertrouwen in het bestuur en de politiek groter is geworden. Met name in de analyseperiode is een goede relatie opgebouwd. Bewoners durven nu sneller contact op te nemen met ambtenaren. Verder heeft het ambtelijk apparaat kunnen zien dat bewoners zeer betrokken bij en deskundig zijn over hun eigen dorp.

Een kleine dorpenbeleid met als hoofddoelstelling leefbaarheid moet meer inhouden dan een aantal maanden iets vriendelijker zijn voor de "achtergestelden": dat is leefbaarheidsbeleid als maatschappelijke aanhangwagen en financiële bezemwagen.

De leefbaarheid betreft een terrein waar de overheid het absoluut niet alleen af kan.

Een groot aantal – in de sfeer van de dorpsvernieuwing gelegen – projecten is inmiddels afgerond of naderen hun voltooiing.

***er is zichtbaar
veel veranderd
in woonomgeving
...onzichtbaar is
groter vertrouwen in
bestuur en politiek***

Voor de gemeente ontstaan nu de vragen als:

- hoe kan een situatie zoals voor de vernieuwing voorkomen worden
- hoe kan zo snel en effectief mogelijk op (nieuwe) bedreigingen en kansen worden ingespeeld.

Naast vernieuwing is beheer de tweede peiler van het leefbaarheidsbeleid. Ook ten aanzien van deze beheerstaak is het belangrijk dat de samenwerking tussen gemeente en bewoners verder uitgebouwd wordt. Bewoners kunnen in tweeërlei opzicht een belangrijke rol spelen:

- in het tijdig signaleren van ontwikkelingen;
- in het zelf (mede) uitvoering geven aan beheerstaken.

Naast bijvoorbeeld particuliere woningverbetering, erfonderhoud kan gedacht worden aan (in de toekomst noodzakelijke) vorm/ functie aanpassingen. Te denken valt onder

meer aan de verwachte problematiek der vrijkomende agrarische bebouwing.

Regelmatig vindt er overleg plaats op basis van het leefbaarheidsplan tussen het gemeentebestuur en de gebundelde bewonersorganisaties. In dit overleg dienen nadrukkelijk en serieus afspraken gemaakt te worden over het beheer van het dorp. Daarmee onderstreept het College van Burgemeester en Wethouders blijvend de grote waarde van particulier initiatief als coördinatoren en stimulatoren van verschillende activiteiten.

Door afspraken wordt de gezamenlijke verantwoordelijkheid ten aanzien het beheer vastgelegd. Er kunnen afspraken gemaakt worden over b.v. bestemmingsplannen, woningbouw, openbaar vervoer, milieu, welzijn, milieu, toerisme en recreatie e.a.. Door zo direct mogelijk consequenties te verbinden aan het overleg kan een gemeente zijn (blijvende) betrokkenheid duidelijk maken. Een dergelijke organisatorische basis is een absolute noodzaak voor een daadwerkelijk effectief beheer.

Het zal duidelijk zijn, dat ook beheer geld kost. Al zal een effectief beheer op den duur goedkoper zijn dan het bestaande proces van verval en vernieuwing.

Met het oog op dat laatste is het belangrijk dat ook de provinciale en rijksoverheid in de toekomst hun medeverantwoordelijkheid ten aanzien van de ontwikkelingen op het noordelijke (Oostgroninger) platteland concreet inhoud blijven geven. In dit licht bezien is het verheugend te constateren, dat met name minister H. Alders van VROM²⁾ en minister H. d'Ancona van WVC hebben aangegeven, dat van rijkszijde ook in de toekomst ondersteuning gegeven moet worden aan het ontwikkelen van beleid, gericht op revitalisering en indien noodzakelijk sanering en reconstructie van het platteland. De kracht en vitaliteit van het platteland kan dan optimaal benut worden. Bewoners die zich zo verbonden voelen en inzetten voor de leefbaarheid van hun directe woonomgeving verdienen dit.

De discussie die gaande is rond het actuele thema sociale vernieuwing geldt ook voor het platteland. De opvattingen van de directeur-generaal van het ministerie van Welzijn Volksgezondheid en Cultuur Dhr. K. Richelle om ook kleine gemeenten te laten delen in dit fonds, ondersteunen wij. Het platteland zal hier zeker baat bij hebben. Het is belangrijk dat – naar voorbeeld van bijvoorbeeld het stads- en dorpsvernieuwingsinstrumentarium en de Herinrichtingswet Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën –

gekozen wordt voor een integrale benadering. De Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening pleit in haar Advies over de Structuurnota Landbouw en het Natuurbeleidsplan in dit verband voor een (integraal) plattelandsherstructureringsfonds.³⁾

Incidentele, verkokerde steunmaatregelen als een instrument mobiele voorzieningen (Stellingname 4e Nota R.O.) brengen geen nieuwe levenskracht. Zij zijn veeleer exponenten van het accepteren van ruimtelijke achterstandssituaties. De projecten, zoals die in Oost-Groningen hebben plaats gevonden, hebben vele positieve ontwikkelingen in gang gezet. Wellicht biedt deze aanpak elders ook perspectief.

Johan Brongers, Lex Geesink ■

Noten

1. J. Versteegen, Kenmerken van buurtbeheer en de rol van opbouwwerk. Mededelingen Opbouwwerk, no.78, 1989, blz. 21-25.
2. Ministerie van VROM, Stellingname Vierde nota over de ruimtelijke ordening. SDU uitgeverij 's Gravenhage 1990.
3. Raad van advies voor de ruimtelijke ordening, Advies over de Structuurnota Landbouw en het Natuurbeleidsplan. SDU uitgeverij 's-Gravenhage 1989.

Relatieverbeteringsproject in Haagse Laakkwartier

Discussiebijeenkomsten en huisbezoeken tussen leden van verschillende etnische groepen kunnen vooroordelen ten opzichte van elkaar wegnemen. Dit is gebleken in Laakkwartier-Noord, waar Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Nederlandse bewonersorganisaties hebben meegedaan aan een relatieverbeteringsproject, dat werd georganiseerd door de Wijkwelzijnsorganisatie i.s.m. het Regionaal Centrum Buitenlanders. De ervaringen met het project zijn neergelegd in de brochure "Zo'n mooi project".

In de wijk Laakkwartier-Noord leven mensen met een verschillende etnische achtergrond. Er zijn diverse bewonersorganisaties, zoals de Turkse vereniging, de contactgroep Surinaamse en Nederlandse Vrouwen, de bewonersorganisatie B.O.L., enzovoort. Het welzijnswerk in Laakkwartier-Noord speelt daar bewust op in door de wijkbewoners vanuit de eigen verenigingen bij het wijkgebeuren te betrekken. De verenigingen dienen vanuit het concept "samen en apart" als uitvalsbasis voor gezamenlijke belangenbehartiging op wijkniveau.

Ook bij het relatieverbeteringsproces stond het concept "samen en apart" centraal. Voordat de leden van de verschillende bewonersorganisaties bij elkaar op huisbezoek gingen, werden zij eerst in de eigen groep daarop voorbereid. Pas na de huisbezoeken werd een gemengde bijeenkomst georganiseerd, waarop men elkaar vragen kon stellen.

Op die bijeenkomst werd duidelijk dat bepaalde negatieve verwachtingen of vooroordelen door de huisbezoeken werden weggenomen of in ieder geval bespreekbaar gemaakt.

Er is zicht op dat het ingezette proces van het verbeteren van contac-

ten wordt gecontinueerd. De leden van de Nederlandse bewonersorganisaties hebben al aangekondigd voor de leden die niet aan het project hebben deelgenomen, iets soortgelijks te organiseren.

In "Zo'n mooi project" beschrijft Tine de Hoop de projectopzet, het verloop van de bijeenkomsten, de conclusies en de gebruikte werkvormen.

Te bestellen door f 19,50 over te maken op girorekening 381900 van het RCB te Den Haag, o.v.v. bestelnummer R90.002. Voor nadere informatie over het project kan men bellen met Ingrid Suasso de Lima de Prado of Halim Sahbudak, tel. 070-3992201. ■

Verslag conferentie "Kop op Zuid"

Onder verantwoordelijkheid van het Rotterdams Instituut Bewonersondersteuning (RIO) werd op 23 februari jl. een werkconferentie gehouden over het ontwikkelingsproject "De Kop van Zuid" en omliggende stadsvernieuwingswijken.

De plannen op de "Kop van Zuid" (met een nieuwe brug, kantoren en bedrijven, stedelijke woonmilieu's en voorzieningen) bieden kansen voor de ontwikkeling van het omliggende gebied en vormen tegelijkertijd een bedreiging.

Woongebieden in de schaduw van kantoortorens kunnen in een neerwaartse spiraal komen omdat het draagvlak van voorzieningen verder wordt aangetast, publieke en particuliere investeringen worden "weg-

gezogen", de bestuurlijke aandacht wordt verlegd en sociale tegenstellingen worden vergroot.

De maatschappelijke kosten van een dergelijke ontwikkeling keren niet automatisch terug in de winst- en verliesrekening van de betrokken belegger, projectontwikkelaar en bedrijven.

Doel van de werkconferentie was het aandragen van bouwstenen voor een programma, gericht op het creëren van wederzijds profijt voor enerzijds het ontwikkelingsproject "De Kop van Zuid" en anderzijds de omliggende stadsvernieuwingswijken. Leidende gedachte is "social return for public investment". In de onderhandeling tussen gemeentebestuur, marktpartijen en maatschappelijke organisaties worden afspraken gemaakt t.a.v. ruimtelijke, sociaal-economische en maatschappelijke componenten van ontwikkelingsprogramma's.

Voor de werkconferentie waren de verschillende partijen uitgenodigd: gemeentebestuur en gemeentelijke diensten, bewonersorganisaties en bedrijven uit het gebied, alsook extern deskundigen uit de kring van beleggers, projectontwikkelaars en onderzoeksinstellingen.

In de workshops werd o.a. ingegaan op de potenties van de omliggende wijken, de spin-off van het project, de werkgelegenheidseffecten van de bouw en de bijdrage aan de werkgelegenheid van de te vestigen bedrijven.

Geïnteresseerden kunnen een uitgebreid verslag van de werkconferentie aanvragen bij het RIO, Kortenaerstraat 1, 3012 VB Rotterdam, tel. 010-4110333. ■

PRESENTATIE

Helderheid en onderscheidend vermogen zijn belangrijke begrippen bij een professionele presentatie. Deze kenmerken zijn bij deze persoon voldoende aanwezig.

Steeds meer non-profit organisaties krijgen oog voor de noodzaak van een professionele presentatie. De uitvoering hiervan vereist vakmanschap. Stimio helpt daarbij met een voor Nederland uniek concept. Ook uw instelling kunnen wij de weg wijzen naar een betaalbare, betere presentatie.

Stimio verleent vrijwel alle diensten, die bij professionele presentatie en communicatie nodig zijn:

- organisatie van congressen en studiedagen
- publiciteitsadviezen en tekstschrijven
- professionele fotografie
- grafische vormgeving (huisstijlen, brochures, tijdschriften enz.)
- desk top publishing
- fotozetten (incl. elektronische pagina-opmaak)
- drukken (zwart/wit en full colour)
- produktie van speciale presentaties (displays, vlaggen, bedrukte tassen, pennen enz. enz.).

Een groot aantal non-profit organisaties, gevestigd in alle delen van ons land, maakt hiervan gebruik.

Bel ons voor meer informatie of vraag ons gratis full colour magazine Stimulans aan.

Stimio, Den Bommel 2A, 4194 TZ Meteren

Telefoon: 03456 - (9)844 (4 lijnen)

Telefax: 03456 - (9)825

stimio

specialisten in presentatie

Van volksbuurt tot stadswijk

Onlangs is er een onderzoeksrapport verschenen dat een schitterend inzicht biedt in aspecten van het dagelijks leven in de gerenoveerde stadswijk het Oude Westen in Rotterdam. Het is het derde rapport in de serie 'werkstukken' van het project Stedelijke Netwerken dat onderzoek in een aantal Amsterdamse en Rotterdamse stadsvernieuwingsbuurten omvat. Het is er de onderzoekers om te doen na te gaan welke groepen er in de bevolking van het Oude Westen te onderscheiden zijn, welke betekenis de wijk in hun levenswijze heeft, en welke binding de te onderscheiden groep heeft met de wijk, d.w.z. welke verantwoordelijkheid gevoeld wordt t.a.v. de woon-situatie.

Groepen worden nu eens niet onderscheiden op basis van louter demografische gegevens (leeftijd, huishoudsamenstelling), nationaliteit of sociaal-economische positie, maar op basis van een gedeelde levenswijze of leefstijl; een interessant uitgangspunt. Het komt niet zoveel voor dat 'levenswijze' in relatie wordt gebracht met de woning en woon-omgeving en de wijze waarop groepen daar gebruik van maken of verwachtingen over hebben. De verschillende levenswijzen worden d.m.v. prachtige foto's en kenmerkende uitspraken van de geïnterviewde bewoners in de tekst, zeer illustratief naar voren gebracht. In het Oude Westen blijkt geen dominante cultuur (meer) te bestaan of een mengcultuur te zijn ontstaan; het is een buurt van allerlei minderheden waar 'afstandelijke gewenning' heerst. De groepen waarover het in het rapport gaat zijn: twee groepen Nederlanders (degenen die na de renovatie in de wijk zijn blijven wonen, de zgn. 'blijvers' en de 'nieuwe stedelingen'), Surinamers, en Mediterranen. Deze groepen verschillen, hier wordt de Franse theo-

reticus Bourdieu gevolgd, voornamelijk naar de hoeveelheid sociaal en cultureel kapitaal dat zij bezitten. Ze worden dus niet in de eerste plaats gekenmerkt door de hoogte van het inkomen. Juist binnen een groep zijn relatief grote verschillen in inkomen gevonden.

Diverse vastgeroeste beelden en veronderstellingen worden in dit onderzoek aangetast, bijvoorbeeld het zgn. 'rondkomen' is niet alleen een kwestie van geld; de sociale situatie van mensen, het beschikken over sociale contacten, over familie, het vertrouwd zijn met de omgeving, het deel kunnen nemen aan goedkope activiteiten leggen allemaal gewicht in de schaal. Geconcludeerd wordt dat we zeer voorzichtig moeten zijn met het etiket van armoede en uitzichtloosheid dat gemakkelijk op de stadsvernieuwingsgebieden wordt geplakt.

Gerard Anderiesen en Arnold Reijndorp, "Van volksbuurt tot stadswijk". Te bestellen bij: Projectgroep het Oude Westen, Jozephstraat 7, 3014 TE Rotterdam. Het onderzoeksrapport kost f 25,-.

Arbeidsongeschiktheid en reïntegratie

Naar aanleiding van een conferentie over reïntegratie van arbeidsongeschikten in Nederland en enkele andere Europese landen, georganiseerd door de projectgroep kaderscholing van het Landelijk WAO-Beraad en het NIMO, zijn de vier congrespapers en bijlagen als reader uitgebracht. Het betreffen originele artikelen die speciaal voor genoemde conferentie zijn geschreven.

Hugo Swinnen plaatst het thema in een Europees kader. De Nederlandse situatie wordt op, voor betrokken arbeidsongeschikten essentiële punten, vergeleken met die in enkele andere landen. Henk Weynen

schetst achtereenvolgens een beeld van de Nederlandse populatie van arbeidsongeschikten, de officiële reïntegratiecijfers en een aantal belemmerende factoren bij reïntegratie. Apart worden de belangrijkste reïntegratievoorzieningen, hun toerusting en bereik door hem behandeld, waarvoor volume en reïntegratie-effecten opnieuw zijn becijferd. Kees Fortuin tenslotte beschrijft een aantal basisproblemen bij het reïntegratieproces vanuit de positie van de persoon die met arbeidsongeschiktheid wordt geconfronteerd en die te maken krijgt met het hele apparaat dat zich met zijn bestaan gaat bemoeien.

De samenstellers geven te kennen dat materiaal over reïntegratie zeer verspreid en moeilijk toegankelijk is. En de invalshoek die bij het verzamelen en bewerken van materiaal is gekozen nl. die van de betrokken arbeidsongeschikte zelf, is al helemaal niet het uitgangspunt in bestaande publicaties.

Nadere informatie over de reader bij Hugo Swinnen, NIMO.

NEDERLANDS
INSTITUUT
N I M O
VOOR
MAATSCHAPPELIJKE
OPBOUW

Het Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Opbouw (NIMO) verricht onderzoek op het gebied van maatschappelijke ontwikkelingen. Het zet zijn deskundigheid in op terreinen als sociale zekerheid, lokale economie, sociale infrastructuur en openbare ruimte. Hiermee richt het zich op professionele werkers uit de sociale sector, op belangengroepen, zoals uitkeringsgerechtigden, en op beleidsfunctionarissen. Een lijst van publicaties is te verkrijgen bij het NIMO, Havensingel 8, 5211 TX 's-Hertogenbosch, tel. 073-137295.

Onderzoek naar sociale elektronische dienstverlening

In opdracht van het ministerie van Economische Zaken heeft Weson onderzoek verricht naar de vragen naar informatie die burgers hebben op sociaal terrein. Onderzoek naar informatiebehoeften is van belang omdat er in Nederland diverse elektronische informatiesystemen zijn opgezet die niet voldoen aan de wensen van de gebruikers en die dan ook geen van allen succesvol mogen worden genoemd.

In het onderzoek van Weson hebben bewoners van een doorsnee buurt in een middelgrote stad in Nederland een centrale plaats ingenomen. Onderzocht is aan welke informatie de buurtbewoners behoefte hebben, hoe zij op zoek gaan naar informatie en hoe zij staan ten opzichte van het gebruik van computers.

Informatiebehoeften

Uit onderzoek is naar voren gekomen dat de burgers van de onderzochte buurt met name behoefte hebben aan informatie en advies over allerlei financiële regelingen, zoals uitkeringen en subsidies. Om ook het verschijnsel 'knoppenangst' nader te bekijken heeft Weson in de doorsneebuurt een proefopstelling gerealiseerd met een programma voor computergestuurde voorlichting over subsidies. Gekozen is voor de subsidiezoeker OOG & OOR. Dit programma berekent op basis van gegevens over het inkomen, de ziektekostenverzekering en de woonsituatie, het recht op de twintig meest voorkomende subsidies, zoals huursubsidie, kwijschelding van diverse belastingen, kinderbijslag en de winterschilder. Ruim driekwart van de bezoekers bleek recht te hebben op méér subsidies dan men reeds

ontving. Bijna de helft van deze groep was niet op de hoogte van het recht op kwijschelding van diverse belastingen en een derde van de bezoekers bleek nog geen individuele huursubsidie te ontvangen, terwijl men daar wel recht op had.

Informatie-zoekgedrag

Een ander gedeelte van het onderzoek richtte zich op de informatiebronnen die mensen raadplegen om hun vragen naar informatie beantwoord te krijgen. Hieruit bleek dat mensen uit de eigen vertrouwde omgeving, zoals familie, vrienden, buren en kennissen een belangrijke rol innemen in het informatie-zoekgedrag. Men probeert in eerste instantie zoveel mogelijk problemen zelf op te lossen en de vragen naar informatie zelf te beantwoorden. Als dit te veel inspanning vergt, dan worden derden ingeschakeld, zoals familie, vrienden etc. Buurtbewoners die als deskundigen worden gezien op een bepaald terrein komen hierna aan de beurt. Pas als ook dit niet leidt tot de gewenste oplossing zal men naar een officiële instantie gaan. Hoe meer mensen vertrouwd zijn met de informatie-vrager des te eerder zullen zij voor informatie worden geraadpleegd.

'Knoppenangst'

Over de houding van de bewoners ten opzichte van het gebruik van de computer als voorlichter kan gezegd worden dat de zogenaamde 'knoppenangst' vrij groot is. Een overgrote meerderheid van de bezoekers van de proefopstelling had nog nooit achter een computer gezeten en wilde in eerste instantie het programma ook niet zelf bedienen. En dat terwijl het OOG & OOR programma juist ontwikkeld is voor mensen die nog nooit met een computer hebben gewerkt. Verrassend was echter dat na enig aandringen en na een korte uitleg van het programma, driekwart van de bezoekers het programma uiteindelijk toch zelf heeft bediend. Mensen zullen uit zich zelf niet zo snel achter een computer gaan zit-

ten. Pas als ze persoonlijk daartoe worden gestimuleerd zal de zogenaamde knoppenangst snel verdwijnen. Daarom is de rol van de voorlichter oftewel de informatie-makelaar bij elektronische informatiesystemen vooralsnog van cruciaal belang.

Publikaties

De resultaten van het hele onderzoek naar sociale elektronische dienstverlening zijn bij Weson in drie publikaties beschreven:

"De Kloof Overbrugd?". Voorpublicatie van het onderzoek naar sociale elektronische dienstverlening met een inventarisatie van diverse elektronische informatiesystemen in Nederland en een theoretische verkenning van informatiebehoeften.

"Naar de Knoppen of de Magie van Interactieve Media". Een verhandeling over het verschijnsel 'knoppenangst' dat een belangrijke rol speelt bij de acceptatie van nieuwe interactieve media. In deze publikatie worden voor ontwerpers en leveranciers van nieuwe interactieve media richtlijnen gegeven voor de opzet van gebruikersinterfaces die aansluiten bij de wensen en capaciteiten van de doelgroep.

Eindrapportage Onderzoek Sociale Elektronische Dienstverlening (verschijnt binnenkort). In dit rapport wordt verslag gedaan van het diepte-onderzoek naar de informatiebehoeften van bewoners van een doorsnee woonbuurt in Nederland.

De rapporten samen kosten resp. f 17,-, f 11,- en f 21,75; de prijs van de drie rapporten samen is f 45,-.

Inlichtingen over bestelwijze bij de WESON, tel. 05700-14144/15766. Meer informatie over het onderzoek bij Dominiek van Lierop, communicatiewetenschapper ■

Een Apeldoorns informatie-netwerk

Veel groepen burgers in de samenleving beschikken over te weinig maatschappelijke informatie. Uit onderzoek van Weson blijkt dat die informatie-achterstand vooral betrekking heeft op de eigen financiën.

Mensen willen met name beter geïnformeerd worden over uitkeringen, subsidies en kinderbijslag. Het aantal informatieve hulpvragen neemt toe en de laatste tijd komt men met dat soort vragen ook steeds vaker naar de buurthuizen. Maar tegelijkertijd moeten we constateren dat de welzijnswerkers voor het vervullen van deze nieuwe informatiefunctie nog niet over de benodigde uitrusting beschikken. Er zijn problemen met het actueel en beschikbaar houden van voldoende en juiste informatie. Goede informatievoorzieningen ontbreken in vrijwel alle buurthuizen.

Stichting Wisselwerk in Apeldoorn kampte ook met deze problemen en meende dat een geautomatiseerd informatienetwerk een aantal van deze problemen zou kunnen opheffen of verminderen.

Weson werd gevraagd onderzoek te doen naar de mogelijkheden van een dergelijk netwerk. Het onderzoek startte in september 1989.

Weson heeft in eerste instantie gepeild hoe groot de interesse is in een dergelijk netwerk was en een dertigtal organisaties die zelf regelmatig als informatieleveranciers optreden, toonden bij voorbaat al hun enthousiasme. Na een druk bezochte presentatie- en demonstratiemiddag is gebleken dat interesse in automatisering van de informatiefunctie binnen het welzijnswerk, maar ook daarbuiten groot is. Op deze middag is ook een voorbeeld getoond van een databank Maat-

schappij Informatie waarin 700 onderwerpen op velerlei gebied zijn opgeslagen. Deze databank is vervaardigd door Samsom-Veldkamp in opdracht van WVC en wordt momenteel getest in twintig plaatsen in Nederland. Apeldoorn is één van de experimenteergemeenten. Zowel bij Wisselwerk als bij de Openbare Bibliotheek is een proefdatabank geplaatst.

Het onderzoek in Apeldoorn wordt door Weson uitgevoerd volgens de System Development Methodology; een methode waarbij stapsgewijs, volgens een min of meer vast patroon, alle aspecten van het informatienetwerk in beeld worden gebracht. Het uiteindelijke resultaat van dit onderzoek zal een advies aan de Stichting Wisselwerk zijn over de vormgeving, kosten, tijdsplanning en haalbaarheid van een geautomatiseerd informatienetwerk.

Het onderzoek in Apeldoorn past in het ontwikkelingstraject voor computer ondersteund welzijnswerk van Weson en sluit goed aan bij het onderzoek naar sociale elektronische dienstverlening (zie elders in deze M.O.).

Ing. Judith Moerkerk, Weson, Pietersbaan 2, 7411 GV Deventer, tel. 05700-14144/15766. ■

Sociale veiligheid

Wanneer bewoners zich bedreigd voelen in de buurt of bang zijn om het slachtoffer te worden van een misdrijf, wordt zo'n buurt sociaal onveilig genoemd. Het gevoel van bedreiging kan worden opgeroepen door o.a. het straatbeeld (te dichte begroeiing, zwerfvuil, te weinig verlichting), verhalen over de buurt, een beklemmende verlatenheid of door de aanwezigheid van bepaalde type mensen.

Diverse organisaties hebben veel

werk verricht om de veiligheid op straat aan de orde te stellen. Maar ook op politiek en beleidsniveau worden maatregelen genomen om de sociale veiligheid te vergroten. Binnen een aantal grote gemeenten heeft het onderwerp zelfs prioriteit gekregen. Een buurt die als onveilig bekend staat, kan verpauperen en maakt veel overheidsmaatregelen noodzakelijk.

Het Werkcentrum Opbouwwerk heeft een gevarieerd aanbod ontwikkeld, waarmee zij activiteiten op het gebied van sociale veiligheid ondersteunt.

Het aanbod bestaat uit een cursus sociale veiligheid; tijdens 8 bijeenkomsten worden ervaringen en ideeën van buurtbewoners als uitgangspunt genomen en worden de bewoners geschoold tot een actieve werkgroep die planmatig kan gaan werken aan het vergroten van de sociale veiligheid in de wijk. In de cursusmap wordt o.a. aandacht besteed aan methodische notities over het doen van onderzoek, strategiebepaling, het stellen van prioriteiten, het geven van voorlichting e.d. Tevens is het mogelijk het Werkcentrum in te schakelen voor adviezen over de samenstelling van het programma voor bewonersgroepen (buurtbeheerproject, een engelenplan en weerbaarheidstraining kunnen ook een start zijn van een opbouwwerkproject). Daarnaast verzorgt het Werkcentrum inleidingen en workshops.

Het Werkcentrum geeft 2x per jaar een bulletin uit om deelnemers aan cursussen en werk(st)ers in het opbouwwerk op de hoogte te houden van nieuwe ontwikkelingen op het gebied van sociale veiligheid. Het is mogelijk een proefexemplaar aan te vragen.

Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Holland, Singel 272, 3311 HK, tel. 078-141443/131505. ■